

Murillo.

(Sestavil in spisal *dr. Fr. L.*)

Četudi je Murillo izmed največjih, ne samo španskih, ampak tudi drugih slikarjev, vendar vemo le malo o njegovem življenju. Bil je Murillo vseskozi umetnik; njegovo življenje mu je bila umetnost. Zato se je pa tudi povzdignil v umetniških vzorih in v slikarski spretnosti tako visoko, da se ž njim kot največjim mojstrom ponašajo njegovi rojaki Španci.

Bartolomé Estéban (Jernej Štefan) Murillo se je porodil zadnji dan l. 1617. in bil krščen naslednji dan novega leta v Sevilli na Španskem.

O njegovih stariših vemo le to, da so zgodaj umrli in da je bil naš deček v desetem letu že sirota. Njegov jerob ga je dal slikarju Juanu de Castillo v nauk. Dečko naj bi se izučil toliko, kolikor je treba znati za vsakdanji kruh. Slikarji so živeli tedaj na Španskem večinoma na oni stopinji kakor boljši rokodelci.

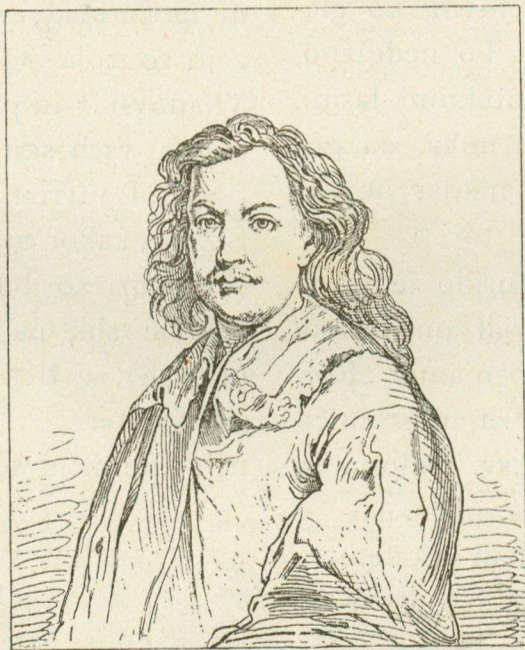
Murillo je preživel le mlado dōbo pri prvem mojstru. Leta 1639. se je preselil Juan v mesto Cadiz, in Murillo je ostal sam. Dvaindvajsetletni mladenič je bil prepuščen sam sebi. S slikarstvom se je moral ži-

viti. Delal je preproste podobe svetnikov po ceni in jih lahko prodajal. Tedaj se pa snide z nekdanjim sošolcem in znancem, ki mu je pripovedoval čudovite reči o slikah in slikarjih na Nizozemskem. Ta znanec, Pedro Moya, je bil šel kot vojak na Nizozemsko in Angleško in se seznanil s tedanjo cvetočo umetnostjo.

To poročilo je bilo kakor iskra za nadarjenega mladeniča, ker je vnelo vso njegovo dušo. „Torej naprej!“ zaklical si je in sklenil l. 1643. iti v Madrid, da bi se tamkaj učil pri pravih

umetnikih. Sreča mu je bila prijazna. V Madridu je živel neki Seviljan, Diego Velasquez, ki je bil kraljevski dvorni slikar. Ta je sprejel 25letnega Murilla v nauk in mu ponudil priliko učiti se slikarske umetnosti ob najboljših slikah slavnih slikarjev; ob enem ga je vadal opazovati prirodo in življenje. Dve leti je bil Murillo v Madridu; pridno je delal in se pridno učil. Ta čas je bil zanj neizrekljivo koristen. Sreča se je bila zasmehljala Murillu in odslej mu je bila zvesta. Povrnivši se v Sevillo, dobil

je kmalu priliko, da je pokazal svojo zmožnost in napredek. Frančiškani domačega mesta so mu naročili, naj poslika glavno hodišče z oljnatimi slikami. V letih 1645. in 1646. je naslikal najst precēj velikih slik, ki so domačinom jako ugajale in mu pridobile slavno ime. Njegove slike so se odlikovale s tem, da je slikal svete osebe tako resnično, kakor bi živele in delovale, in ne po starem kopitu. Jako rad je opazoval namreč resnične osebe in prizore, in ko je našel kaj znamenitega, takoj je naslikal s čopičem tisti predmet.

Murillo.

Ker je dobival dovolj dela in je lahko živel, oženil se je l. 1648. z deklico plemenite rodbine seviljske, z donno Beatrizo de Cabrera y Sotomayor. Prav veliko slik je iz one dōbe, v katerih se kaže sicer krepka slikarska spretnost, vendar še vedno napredovanje. Zmerom teži na to, da kaže resnico; poleg tega se vidi, kako čuti in umeva vse to, kar slika. Iz te dōbe so: „Rebeka in Eleazar ob vodnjaku“, „Sv. družina, imenovana del pajarito“ in več drugih slik podobnih predmetov. V vseh se kaže nekak realizem;

njegove madone so Španjolke ali Andaluzanke, vendar izvečine vzvišene osebe, polne nebeškega duha in sijaja.

Nekatere slike je pa povzel popolnoma iz življenja, kakoršno je videl — dejal bi — na cesti. Jako vseč so mu bili ubožni dečki, ki so se potepali po ulicah. Slikal jih je, kako jedó, kako se igrajo, kako ležé ali se snažijo. Poznavalci trdé sploh, da je do pičice natančno zadel resnično življenje. Čitatelj se o tem lahko prepriča ob naši sliki na strani 760. in 761., ki nam kaže mladega berača. Dejali bi skoro, da je tukaj segel umetnik predaleč v istino. A ni tako. Prizor je nedolžen, kaže nam resnico, kaže preprosto življenje ubožčkovo: zakaj bi se torej izpodtikali nad njim?

Kakor je pa znal Murillo slikati resnično življenje, tako je znal upodabljati tudi vzorno mladost in lepoto v svetnikih ali v Izveličarju. Malega Jezusa je slikal tako lepo in vabljivo, da se spominjamo podob Rafaelovih, ko gledamo n. pr. „Dobrega pastirja“. To nedolžno, lepo, tako modro oko, glava z obilnimi lasmi, jagnje poleg pastirčka — to te mika, da podobno gledaš in gledaš, pa se je nikdar ne navedaš.

V 35. letu svoje dôbe je bil Murillo že umetnik prve vrste. Sedaj je ustvarjal ona velika dela, katera občuduje ves svet. Omenjamo: „Rojstvo Marijino“, katero je slikal za prestolnico seviljsko, a je sedaj v Parizu, „sv. Izidorja in sv. Leandra“ v Sevilli, slike „Prikazen sv. Antona“, katere je slikal v raznih oblikah in katere se nahajajo v Sevilli, v Petrogradu in v Berlinu. (Naša slika na tej strani nam kaže sliko sv. Antona, katera je v Berlinu. Kako ljubko boža Jezušček svetnika!)

Jako rad je slikal Murillo tudi „Brezmadežno spočetje Marijino“. Na Španskem so ta nauk, ki tedaj še ni bil verska resnica, goreče zagovarjali; skoro gotovo so zlasti še frančiškani, katerim je bil Murillo jako udan, vneli slikarja za to resnico, da jo je predočil tolikokrat in tako veličastno. (Slika na str. 739. nam predočuje Murillovo Brezmadežno spočetje, ki je v Parizu, v Louvreu.)

Mnogo, mnogo je slik, katere je naslikal Murillo deloma iz svetega pisma, deloma iz

življenja svetnikov ali iz zgodovine. Štejejo jih okoli 400. Poleg najstih slik za frančiškanski samostan jih je naslikal dvanajst za hospital de la Caridad, štiri velike za cerkev „S. Maria la Blanca“, več nego dvajset za kapucinski samostan, druge za hospital „Venerables sacerdotes“, za avguštinski samostan — vse v Sevilli. Saj je prebil skoro vse življenje v Sevilli; le v Cadiz je šel jedenkrat za malo časa. Njegove slike so raznesli skoro po vsem svetu; velike galerije se ponašajo ž njimi kakor z dragocenimi zakladi.

Nahajamo pa še dandanes znamenitejše Murillove slike na teh le mestih: v Madridu v „Museo del Prado“ tri „spočetja Matere Božje“, „Kristusa z jagnjetom“, „Kristusa pijočega iz školjke“, vseh skupaj 46; nekaj v Madridu v akademiji S. Fernando; v Sevilli v stolni cerkvi več slik, kakor sv. Antona; več slik se nahaja tudi v cerkvi „S. Maria la Blanca“ in v hospitalu de la Caridad; v seviljskem provincijalnem muzeju so troja spočetja, znameniti slike „sv. Tomaž Vilanovski“ in pa „sv. Frančišek, objemajoč Kristusa“, vseh skupaj 24 in sicer najboljših; v Parizu v Louvreu je znamenito „spočetje Matere Božje“, kakor tudi njeno „rojstvo“ in več drugih (Francozi so bili namreč l. 1810. mnogo Murillovih slik na Španskem ugrabili in domov prinesli); v Berlinu, v Londonu, v Petrogradu so nekatere; v Monakovem, v Pinakoteki so trije „poulični dečki“ — tri slike; na Dunaju pa

Murillo: Sv. Anton.

se nahaja „sv. Janez s križem in jagnjetom“, kar se večkrat vidi na svetih podobicah.

Murillo je dosegel vrhunec umetniškega delovanja s tem, da je soglasno združil istino z vzvišenimi, nadzemskimi vzori. Njegove osebe so prave človeške osebe, toda ne živé kot ljudje, ampak so povzdignjene v nebeško veličanstvo. To je mogel Murillo doseči le s tem, da je imel resnično in globoko pobožnost. Večkrat je naslikal zamaknjene svetnike, in v obče trdé, da ni nihče zamaknjenosti zadel in izrazil bolje kakor naš umetnik. Znana je njegova slika: „Zamaknjenje svetega Frančiška“. Ko bi ne bil slikal nobene druge slike, ta bi pričala dovolj o njegovi umnosti in pobožnosti. Slika kaže Izveličarja, visečega na križu; hrepeneč ga objema sveti Frančišek, Kristus pa ga k sebi pritiska z desnico. Taka misel se je mogla predočiti le možu, ki je Kristusa ljubil nad vse.

Malokateri umetnik ima to srečo, da ga hvalijo in slavé tako soglasno, kakor Murilla. Če gledajo na njegove lepe in natančne obrise, na resnične in vendar tako čudovite barve, na prozorno in vendar mehko ozračje: vse občudujejo, vse imenujejo mojstersko.

Mirno je potekalo Murillovo življenje; a bilo je življenje delavno, delavno za božjo čast in lepoto hiše božje. A čutil je naposled, da se mu bliža konec življenja, zato se je tudi nanj pripravljaj. V svoji župnijski cerkvi je večkrat po celo uro presedel in preklečal pred oltarjem s podobo snemanja s križa. Čakal je, kakor je rekel, da Izveličar stegne proti njemu

svoje roke in ga objame. Umrl je 3. malega travna l. 1682.

Murillo je izmed najbolj znanih velikih slikarjev. Njegove slike radi posnemajo in porabljajo. (Primeri n. pr. našo sliko tu-le spodaj in

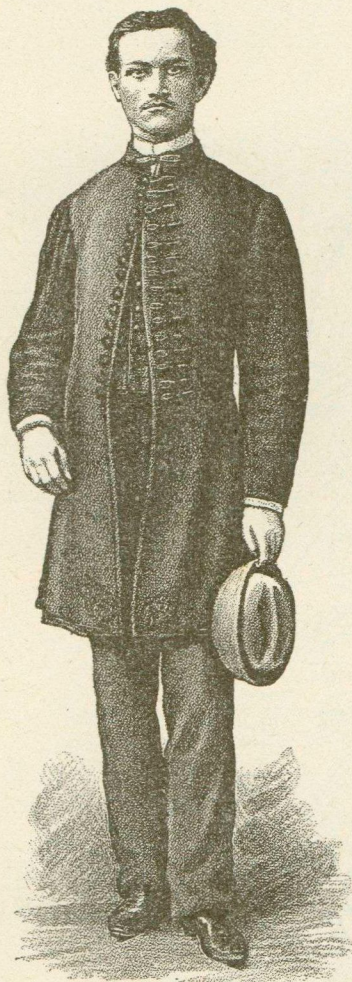
Murillo: Brezmadežno spočetje Matere Božje.

Šubičevu na str. 147 „Dom in Svet“-a l. 1892.) Poučno bi bilo, ko bi mogli vsaj nekaj slik opisati in razložiti natančneje, kakor bi bilo tudi koristno za razvoj naše umetnosti, ko bi tudi naši slikarji delali in napredovali v onem duhu, ki ga oznanjajo dela velikega Španca Murilla.

Jožef Podmilšak, slovenski pisatelj.

(Spisal B.)

Jožef Podmilšak se je porodil 25. sušca l. 1845. v Krašnji na Gorenjskem. Župnikoval je tu več let slovenski pisatelj Jurij Varl, ki je

J. Podmilšak
kot dijak.

prostovoljno poučeval mladino, ker šole ni še bilo. Spoznavši mladega Podmilšaka, pregovoril je njegove stariše, da so ga poslali v ljubljanske šole. Sam ga je toliko poučil, da je v Ljubljani vstopil kar v četrty razred deške šole in leto dni pozneje (1860) v prvi gimnazijski razred. Tu je ostal do sedme šole. Ker sta uprav tedaj (1867) propadla pri deželnozborski volitvi dva narodna poslanca, napravili so dijaki neki večer pred palačo dež. predsednika „mačjo muziko“. Zaradi tega so po vplivu užaljenega

gospoda jako veliko dijakov potrdili v vojake. Tudi Podmilšak je bil med njimi. Zameniti je moral knjige z vojaško puško.

Prišel je kot topničar na Ogersko v Komorn. Njegovo šibko telo ni bilo ustvarjeno za vojaštvo. Mnogo je trpel telesno in tudi duševno, a ni si mogel pomagati. Tu je dobil kal bolezn, ki ga je spravila v prerani grob. Postal je kmalu nadtopničar in pozneje narednik. Čez par let se je preselil v Brno na Moravsko, kjer pa ni ostal dolgo.

L. 1870. je dobil odpust in prišel v Ljubljano. Nekaj tednov pozneje se mu je ponudila služba pri trgovskem opravniku Pesjaku v Celovcu, katero je tudi sprejel. A že koncem

leta 1871. je prišel nazaj v Ljubljano kot praktikant deželnega odbora. Jeseni l. 1872. je šel v Trst učiti se brzojavstva. O novem letu 1874. je bil nameščen kot brzojavni pomočnik v Brežicah, potem pa v Št. Jerneju na Dolenjskem, a v kratkem je bil imenovan c. kr. brzojavnim pristavom v Trstu.

Rahlo njegovo zdravje je prav tedaj hitro pojemale. Prišel je v Kamnik k svojemu sošolcu in prijatelju, kapelanu Ivanu Kljunu, da bi se tu pozdravil. A kamniški zrak je bil zanj preoster. Meseca listopada je šel v Trst v svojo službo. Toda ko je v Ljubljani šel z nekim prijateljem skozi „Zvezdo“, udrla se mu je kri uprav tam pred Radeckega spomenikom. Prenesli so nevarno bolnega v Slonov hôtel in od tod nekaj dni pozneje v deželno civilno bolnišnico, kamor si je sam želel priti. Kri so mu sicer ustavili, a ure so se mu vendarle iztekale. Udan v božjo voljo, prejemši sv. zakramente, izdihnil je svojo blago dušo prav pred dvajsetimi leti, na sveti večer dné 24. grudna l. 1874., šele v 30. letu svoje dôbe.

Pri sv. Krištofu leži na njegovem grobu skromna plošča z napisom:

Andrejčkov Jože. Umrl l. 1874.

Podmilšak je bil čudovito plodovit pisatelj. V desetih letih je priobčil nad sto različnih spisov, izvirnih in poslovenjenih. Kot dijak se je učil s posebnim zanimanjem češčine in poljščine. Pisateljevati je jel že kot četrtošolec in priobčeval svoje spise v „Glasniku“. Dasi se z Antonom Janežičem nista osebno poznala, vendar sta si pogosto dopisovala. Janežič je do svoje smrti mnogo uplival na mladi talent. Podmilšak je kot pisatelj najbolj znan z imenom „Andrejčkov Jože“; le malo spisov je podpisal s polnim imenom ali s črkama J. P.

Dopisoval je v vse tedanje leposlovne časnike slovenske: bil je sotrudnik „Glasniku“, „Besedniku“, „Zori“; podpiral je marljivo družbo sv. Mohorja in Matico Slovensko. Njegove iz-

brane spise priobčuje nekaj let sèm Krajec v Novem mestu v svoji „Narodni Biblioteki“. Ne bomo naštevati vseh spisov — naštetí so že v „Zvonu“ l. 1884. —, le par besed o njegovem slovstvenem delovanju!

Andrejčkov Jože je pisal najrajši povesti in prizore iz kmečkega življenja. Kot dijak je največkrat občeval s starimi očanci in sličnimi preprostimi „originali“, katerih običaje in govorico je vestno opazoval. Četudi je zajemal snov za svoje povesti iz domačega življenja, vendar mnogi njegovih spisov le niso do cela izvirni. Marsikak prizor je vzel iz ptujih povestij in ga prikrojil v slovenskem duhu, kolikor se je sploh dalo. Zato pripoveduje včasih popolno neverjetne in celó nemogoče stvari. Tako n. pr. je njegova povest „Žalost in veselje“, katero je ljudstvo s silnim veseljem prebiraló in jo še rado prebira, nedvomljivo sestavljena iz raznih tako imenovanih „indijanskih zgodbic“, katere je v neko celoto zvaril in odél s slovensko obleko. Uprav zaradi teh nenavadnih in zato mikavnih prizorov in zaradi res poljudnega pripovedovanja je bil preprostim čitateljem zeló priljubljen.

Svojih spisov menda nikoli ni pilil. Zato ima skoro vsak njegov spis kako hibo: značaji oseb v povestih niso zadostno ali pa vsaj nedosledno narisani. Celó to se mu je parkrat naključilo, da je na kako osebo v povesti po-

polno pozabil in jo izpustil brez sledú — neovrgljiv znak, da je prikrojeval svoje povesti po ptujih spisih.

Ne majhna hiba Podmilšakovih pripovednih del je ta, da je z neko manijo popisoval znano, sicer dobrosrčno, a grčavo in razkavo naravo slovenskega kmeta v vsej goloti, včasih do neverjetnosti živo. Jezik v spisih je preprostim ušesom prikupljiv, a semtertje je okoren in diši po ptujščini.

Na vse te pisateljske hibe so ga prijatelji opozarjali, toda čeprav jim je pritrdil tisti hip, poboljšati se le ni hotel. Bil je premalo estetično naobražen.

Vkljub vsem tem nedostatkom pa je Podmilšak vendar-le odličén pisatelj svoje dóbe, poleg L. Gorenjca-Podgoričana menda najplodovitejši. On in Jurčič sta ob jednem začela spisovati povesti za ljudstvo ter takoj dobila mnogo posnemovalcev. Dotlej se je bilo v tem pogledu storilo za naobrazbo ljudstva bore malo. Župnik Cigler je spisal par mikavnih povestij; ako omenimo še nekaterih poskusov v „Vedežu“ in „Slovenski Bčeli“, nimamo drugega nič, kar bi se smelo imenovati dobro pripovedno berilo, razven par res izbornih spisov v Janežičevem „Glasniku“. Plodovitost Podmilšakova in duhovitost Jurčičeva sta pa blagodejno uplivali na poznejše pripovedovalce naše.

Vse po ptuje . . .

Kar v ptujíni, daljni zêmlji,
Dan budí me, noč uspava,
Bridka se z menój dogaja:
Ptuje zrem povsod obraze,
Gôvor ptuj brní v ušesa,
S ptujci jaz golčím po ptuje,
Ž njimi se po ptuje nosim,
Žijem, delam, kakor ôni,
Vse po ptuje, vse po ptuje . . .

Jedno vendar je ostalo:
Čutím v srcu še po svoje,
Čutím, kot sem nékdaj čutil,
Ko še Sava je s šumenjem
Svojim dušo mi vedrila,
Ko nebó slovensko náme
Jásno in krasnó je zrlo,
Ko sem čutil, kakor čuti
Národ moj, ljubezni vredni . . .

Vse po ptuje v ptuji zêmlji —
Bódi, kar že bití mora,
Jedno pa ne more bití:
Čutil vedno bom po svoje!

Mih. Opeka.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Konec.)

XXIX. Poviševanje.

Kakor so bila v onih časih nekaterokrat hudodelstva jako velika in zlobna, tako je bila tudi pravica ostra. To je dobro vedel naš znanec Rovigo in ni mu bilo lahko v srcu, ko je s tovarišema moral v Ljubljano sredi močne straže. Grofa Hermana je silno jezilo, da so se drznili vitezi počenjati hudodelstva še potem, ko jih je bil on skoro popolnoma ukrotil. Bil je več okoliščin, ki so nagibale Hermana, naj kaznuje zločince prav po njih zaslugah.

Čudne reči je spravilo na dan ljubljansko krvavo sodišče. Spoznali so še nekatere druge krivce in jih prignali pred sodbo. Po precēj dolgem natančnem preiskovanju, ki je odkrilo veliko ropov in nekaj umorov, izrekla se je razsodba, da se Rovigo z dvema tovarišema obesi, drugi pa se izženejo iz avstrijskih dežel. Spoznali so bili namreč, da Rovigo nikakor ni bil vitez, kakor tudi ne tovariša, ampak prihajajč preprostega stanú in vrhu tega — judovske vere. Sodniki so se zgrozili, ko so slišali, kako se je znal ta človek zakrivati tako dolgo. Seveda, to je bilo možno le v onih nemirnih časih, ko so se gospodarji menjavali tako pogostoma.

Razsodba je dovolila Rovigu, da se sme pripravljati nekaj dnij za smrt, in tudi, da sme poklicati katoliškega duhovnika, ako se namreč hoče poučiti v katoliški veri in dati pred smrtjo krstiti. A Rovigo ni maral slišati o tem, in kaznen se je zvršila nad njim in tovarišema.

Novica o tem žalostnem koncu potoškega grajščaka je pretresla vso zatiško okolico, ki ga je poznala. Odleglo je pa hkrati vsem, zakaj sedaj so bili vsaj varni doma in na potovanju. Najbolj je pa odleglo Lenki, dasi mu ni želela smrtne kazni.

Mlada srca jednakega čutenja in mišljenja se najdejo in sprijaznijo kaj rada. Vidič in Lenka sta bila poštena, res plemenita dvojica, ki sta bila vredna Viridinega zaupanja. Kdo bi se torej čudil, da je polagoma njuni srci jela vezati mehka vez nagnjenja in ljubezni! Videla sta se pogostoma in tudi govorila med seboj, a na kaj več kakor bratovsko prijaznost ni mislil iz početka nobeden njiju.

Mislila je pa Virida, ki je želela osrečiti oba in se ž njima veseliti sreče. Deklica je sicer zardela, ko ji je vojvodinja vzela prvič to stvar

v misel, a videlo se je takoj, da ne bi se Vidiča tako branila kakor Roviga.

Nekega dne — bilo je kmalu po Rovigovi obsodbi — pride Vidič ves razgret iz Viridine sobane. In kaj bi tudi ne bil vnet! Virida ga je opomnila, da si lahko pridobi grajščino na Potoku, če hoče, in da mu bo ona na roko, ako mu je stvar všeč. Zato ni vedel Vidič, prišedši od tega pogovora, ali bi poprej od veselja poskakoval, ali bi molil, ali pa pustil tako misel, zakaj zdelo se mu je preveč sreče. On da bi bil grajščak, on, preprosti žitničar zatiški in oskrbnik — — —. No, če pa vojvodinja tako pravi, zakaj bi se ne zgodilo? Saj se ne šali ta resnobna in pobožna gospa.

Minulo je več mesecev, in Vidič je kupil grajščino. Nekaj denarja je imel sam, največ pa mu je dala Virida, a le s tem pogojem, da ostane oskrbnik na pristavi tako dolgo, dokler bo živela sama.

Minulo je še nekaj mesecev, in na pristavi se je praznovala vesela ženitev: vzela sta se Vidič in Lenka, prelepa dvojica, katere je bilo vse veselo. Še nekoliko patrov iz samostana je bilo na ženitovanju.

„Kdo bi si bil mislil, da bo Bog kdaj tako povišal naše preproste, naše kmečke domačine! Zares lep vzgled bodeta vsemu našemu ljudstvu, ako bodeta poštena in pridna, kakor sta bila doslej“, govoril jima je opat Peter — zakaj njega so bili izvolili pred jednim letom za opata — in jima voščil obilno srečo v novem stanu.

Kaj je stalno na svetu? Niti veselje niti žalost, niti ljudje, niti njih delo. Minevala so leta in gledala razne premembe na Kranjskem. Grof Herman je odšel na Ogersko in dal svojo hčer Barbaro kralju Sigismundu za ženo, na Kranjskem je prevzel vlado vojvoda Ernest Železni, in ž njim je prišlo nekaj novih veljakov v naše kraje, ki pa niso znameniti za našo povest.

Na pristavi in v zatiškem samostanu je potekalo življenje mirno in srečno, posvečeno Bogu in blaginji bližnjikovi. Zares cvetla je takrat Zatičina, cvetla je vsa okolica daleč na okrog; zakaj pridno obdelovano polje je obilno rodilo, kupčija je bila živahna, med Ljubljano in Hrvaškim je bilo neprestano gibanje, ki je imelo pot mimo Zatičine, Št. Vida in skozi Novo mesto. Mnogoštevilni so bili ptujci, ki so prihajali v te kraje. Bili so med njimi tudi razni dostojanstveniki, cerkveni in posvetni, ki so prišli z

velikim spremstvom. Okolica je imela od tega živega občevanja mnogo dobička, in Zatičina je imela veljavo kakor katerokoli si bodi mesto. In kako so se ponašali ljudje s tem, da imajo visoko gospo vojvodinjo v svoji sredi!

Zaradi tega ni čuda, če se je celó med nižjim ljudstvom širila omika. Res se je prijelo ljudij nekoliko ptujstva, vendar so se zavedali svojega rodú in svojega jezika. V zatiški cerkvi in drugodi po nekdanji šentviški župniji se je oznajala božja beseda v slovenskem jeziku, duhovniki so bili temeljito izučeni, pa tudi ljubili so svojo čedo, saj so med njo vzrastli, med njo živeli in delovali, in med njo tudi umirali kot domačini.

Daleč na okrog se je slišalo in govorilo o teh srečnih razmerah v zatiški okolici. Slišal je mnogokrat o njih tudi oglejski patrijarh sam. Zanimalo ga je tem bolj, čim več skrbij in ljubezni je imel prav za zatiški samostan. Saj so bili nekdanj patrijarhi tudi deželski gospodje teh krajev, le nekaj desetletij sem so jih imeli Habsburžani v oblasti. Ugodna poročila o napredku verskega življenja po teh krajih, zlasti še o Viridini velikodušni podpori, nagnila so patrijarha, da je sklenil v začetku 15. stoletja sam obiskati svoje vernike po Dolenjskem in Notranjskem, navadno je namreč to obiskovanje opravljal njegov véliki namestnik. Ker so bile takrat v sveti cerkvi žalostne razmere, da sta celó dva neprava papeža hotela imeti oblast pravega papeža in se ustavljala pravemu višjemu pastirju, bilo je res potrebno, da so škofje svoje ovčice skrbno potrjevali v veri.

Dolenjsko je bilo vse po koncu, ko je od župnije do župnije hodil mogočni oglejski patrijarh. Ker je bil tudi svétني vladar, zato je nastopal z velikim bliščem in z mnogim spremstvom.

To vam je bilo zopet življenje v Zatičini! Ljudstvo je prihajalo in odhajalo kakor ob preseljevanju narodov. Videl si razne noše, slišal različno govorico naših Dolenjcev. Kako je bilo vse pisano, vse bogato, a vendar preprosto! Bilo je ravno o binkoštih, trije veliki prazniki zapored, in ljudje so pokazali, kaj imajo in znajo. Moški so prihajali s širokimi klobuki, raznobarvenimi telovniki, irhastimi hlačami in visokimi nogavicami; ženske pa so bile skoro vse bele, zlasti mlajše, posebno lepo so devale čez glavo bele rute iz domačega platna.

Vsa ravnina pred zatiškim samostanom je bila napolnjena z ljudstvom, ko je prihajal patrijarh v škofovskem oblačilu, ves lesketajoč se v zlatu, sedeč na visokem belcu. Siva brada se mu je usipala daleč po prsih, mitra se je videla kakor nekaka krona, posuta z zlatom in dragimi kameni. Res je bil patrijarh veličastna postava,

ki je očarjal naše radovedno ljudstvo. In ko je ta množica padala na kolena in jo je blagoslavljal višji pastir, dvigale so matere svoje otroke kvišku, da bi si tudi ti ogledali tega moža in si zapomnili ta dan.

Dolgo se je mudil patrijarh v Zatičini in med tem časom obiskal tudi Virido na pristavi in sicer z vsem spremstvom in zunanjimi častmi. Kot pohlevna vdova se mu je bila poklonila v Zatičini, in kot samotna, preprosta žena ga je sprejela na pristavi. Patrijarh se je temu kar čudil, a v srcu mu je bilo to jako všeč.

Med pogovorom so se obnavljali spomini nekdanjih časov, onih časov, ko so Viscontiji bili zoper patrijarha, ko ga je stiskal Rudolf IV., in ko je tudi Virida sama hrepenela po slavi in veljavi svoje rodovine.

„Kako je vendar to, visoka gospa, da ste zapustili dvor po smrti svojega soproga? Saj bi bili imeli lahko še vedno imenitno ulogo v habsburški vladajoči hiši.“

„Svetli gospod, veste, da se ne smemo ustavljati, kadar nas kliče Bog. Spoznala sem, da me Bog ni vabil na visoki prestol, pač pa v tiho samoto.“

„In kje ste bolj srečni, gospa; ali ste bili nekdanj, ali ste sedaj?“

„Sreča ni na svetu nikdar in nikjer popolna. Vendar imamo lahko nekoliko sreče, a jedino le tam, kjer jo vliva v naše srce Bog. Srečna sem sedaj, ker iščem sreče pri Bogu.“

„Zanima me, gospa, da to zvem. Povejte mi torej blagovoljno, ali ste sedaj res srečni in ne pogrešate ničesar?“

„Da, kolikor morem biti srečna na svetu. Vesela sem še zlasti zato, da morem vsaj nekoliko popraviti proti sveti cerkvi to, kar sta zakrivila moj oče in moj svak. Upam, da bom potolažila Boga in zopet izprosila blagoslova habsburški hiši in sreče svojim otrokom.“

Solza je zaigrala vdovi v očesu, tudi patrijarh si je obrisal solze. Bil je srečen tudi on, da je videl tako veličasten, tako lep vzgled krščanskega življenja in zatajevanja.

Predno je odšel patrijarh, dogodil se je še prizor, ki ga je pretresel do dna srca. Virida pade pred njim na kolena in ihté vzklikne:

„Oče duhovni, odpustite vse cerkvi storjene krivice — meni, mojemu očetu in moji rodbini! Odpustite!“

„Oh, za Boga, kaj naj odpuščam, saj niste ničesar zakrivili!“

„Ne, ne tako! Recite, prosim, da mi odpustčate, da nam vsem odpuščate!“

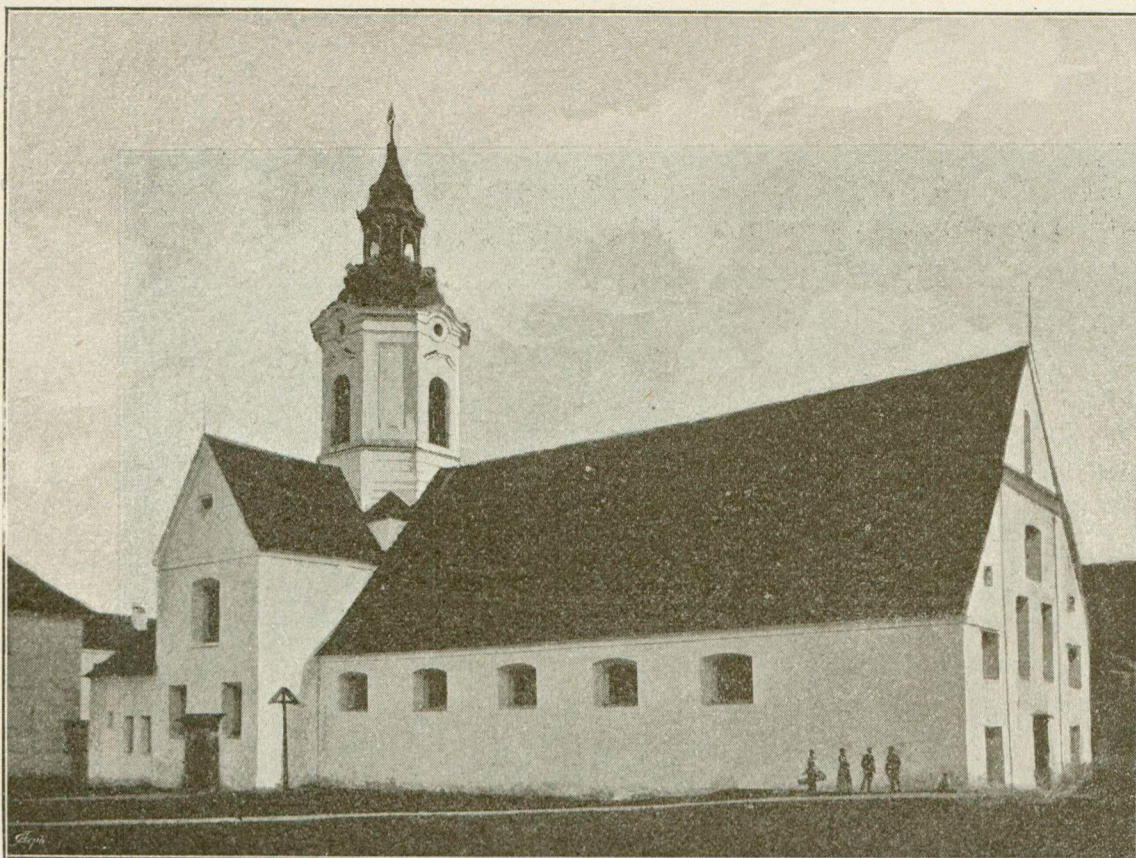
„Kako ne bi odpuščal, hči moja?“ izusti ves v solzah patrijarh in ponudi Viridi roko,

Virida. (Po sliki v ljubljanskem Rudolfinumu.)
(Fotogr. dr. Fr. L.)

Leopold III. (Po sliki v ljubljanskem Rudolfinumu.)
(Fotogr. dr. Fr. L.)

Nekdanja samostanska, sedaj župna cerkev v Zatičini. (Fot. dr. Fr. L.)

da jo vzdigne s tal. Virida vstane, vzravna se visokó kakor nekdanj, izpreleti jo veselje in nato reče:

„Bogu bodi hvala, sedaj sem spravljena z ljudmi in upam tudi — spravljena z Bogom.“

„Velika je tvoja ponižnost, žena!“ rekel si je patrijarh v srcu, ko se je ves presunjen poslavljajal s pristave.

Jesen leta 1414. je šla proti koncu, sv. Lenart se je bližal in ž njim poseben praznik za pristavo. Virida je bila namreč dala sezidati poleg gradiča majhno, a lepo cerkvico v gotskem slogu, posvečeno sv. Lenartu. Imela je nad njo veliko veselja, zlasti, ker se je v njej dan na dan opravljala sv. maša za grajske ljudi in najbližje sosesčane. Praznik sv. Lenarta pa je bil tudi oproščenje ali „žégnanje“ cerkveno. Zato so obhajali v gradu ta praznik slovesno in napravljali prav po stari slovenski navadi nekake góstije. Pristavski podložniki so dobivali kruha in pečenke, njihovi otroci pa kruha, jabolk in raznih sladkarij. Virida je to opravilo doslej prevzemala sama, in posebno veselje je imela nad živahnimi otroki: poznala je skoro vsakega po imenu in zadovoljno je gledala, koliko so v enem letu zopet vzrastli in napredovali.

Cerkveno opravilo je imel kak duhovnik iz samostana, celó opat o. Peter sam, ako je le mogel. Izmed sosednjih grajščakov so prihajali oni, s katerimi se je vojvodinja po mišljenju in delovanju najbolj vjemala.

Tudi letos so prišli stari znanci skupaj na pristavo k sv. Lenartu.

Z opatom je bil tukaj Volk Turjaški, nekdanji nasprotnik, a sedaj prijatelj in zaveznik vojvodinjin. Od druge strani je priromala mlada hči sobraškega grajščaka, Neža, s spremstvom. S Kozjaka in Kravjaka so prišli gospodje kot bližnji sosedje.

Polna je bila cerkvice pobožnih ljudi, in še zunaj so morali nekateri ostati. Opat, častitljive postave, je med sveto mašo v lepem govoru opominjal prišlece, naj si z miloščino in dobrimi deli izprosijo odpustčanje grehov in pri-

dobé večno povračilo. Po maši so se pristavski podložniki postavili lepo v red, spredaj mali, zadaj odrastli, in vsem na čelu stari Novljan, starešina med njimi, ter so vojvodinji voščili še zdravja in sreče za dolgo let. Virida je smehljaje se poslušala to navadno voščilo, katero je prišlo iz dobrega srca, in prijazno odgovorila: „Bog vam povrne, dobri moji sosedje, kar mi želite dobrega! Moje življenje se bliža své koncu, a moja ljubezen naj dela za vas še po moji smrti. Na današnji slovesni dan vam naznanjam, da sem določila v svoji oporoki za siromake med vami tolike vsote, da jim bodo lajšale življenje. In če pridem k Bogu, prosila bom za vas, da vam povrne ljubezen, katero ste mi izkazovali ves čas, kar sem prebivala med vami.“

Solze so zalesketale ljudem v očeh, ko so slišali te besede; bile so kakor slovo dobre matere od svojih otrok. Vendar so se kmalu razjasnili obrazi, ko je gospa s pristave s svojimi ljudmi, zlasti še z gospo Lenko, jela obdarjati in pogoščevati male otroke. To je bilo veselega vpitja! Jako zadovoljno so gledali povabljeni grajščaki ta prizor in sklenili, da bodo tudi sami doma tako ravnali.

Za malimi so prišli na vrsto odrastli in tudi dobili raznih dobrot za spomin ali za na pot. Zakaj gospa Virida ni marala, da bi oni dan kak podložnik njen prišel domov brez „kolačev“.

Ko so bili ti odpravljeni in ko so vsi spoštljivo poljubili dobrotne roke drage gospe, po-

vabila je Virida svoje plemenite goste na obed. Ni bilo ne sijaja ne vrišča pri mizi, pač pa se je glasila čista ljubezen iz Viridinih ust in odmevala v srcu povablencev. Opat je poprijel besedo in napravil lepo primero med sv. Lenartom in vojvodinjo Virido v življenju, polnem zatajevanja in dobrotelnosti. „Naj bi vam torej“, tako je sklenil, „Bog povrnil v nebesih vse nam in našemu ljudstvu storjene dobrote! Bodite uverjeni, da iz našega dobrega ljudstva ne bo izginil spomin na vas in vaša dela. Še pozni rodovi bodo govorili, da vas je sam Bog poslal sem v našo sredo. Tu vladate med nami z ljubeznijo, in tako vladanje je boljše, kakor vladanje s cesarsko krono v posvètnih skrbéh, v prizadevanju za nove dežele. Kdor vlada z ljubeznijo, osrečuje podložnike; kdor pa se prizadeva samo za večjo oblast in čast, ta goni v nesrečo sebe in podložnike. Zares, svetla gospa vojvodinja, vi ste si izvolili boljši del, kateri vam zato tudi ne bo nikdar odvzet.“

Glas se je tresel opatu, ko je govoril te besede. Vsi so vedeli, kako so pomenljive in kam merijo.

Med gosti je bilo prav odkritosrčno veselje in Virida je bila jako dobre volje. A poznalo se ji je tudi, da jo težé leta in da si je tudi starost pridobila svoje pravice. Še predno je bil obed končan, poslovila se je od gostov, rekoč, da potrebuje počitka, priporočila se vsem, prosila jih blagega spomina zlasti v molitvi, ko bi se več tako ne sešli tukaj na zemlji. „Zdi se mi“, rekla je, „da me kliče moj ljubljani soprog za seboj. Saj sem se dolgo tukaj mudila. Z Bogom, moji ljubi, z Bogom!“

Znano je, kako se bojé stari ljudje zime. Saj prikrajša marsikateremu življenje, pokoplje ga in zakrije z belo snežno odejo. Nekega jutra proti koncu listopada je šla Virida v Zatičino. Bilo je še kopno, a napravljalo se je za sneg. Ostala je dolgo v cerkvi, goreče molila, potem se še nekoliko pomudila v sobi za ptujce pri gospodu opatu. Nazaj gredé je pa imela jako neugodno vreme. Iz burje je začelo snežiti. Zato se je Virida z Lenko vred nekoliko podvivala, a noge so jo nesle že težko. Utrudila se je in spotila. Vrh malega klanca je hotela počivati. Lenka jo je sicer kmalu zvalila naprej, a dovolj je bilo za slabotno staro vojvodinjo, da se je prehladila. Bila je njena poslednja pot v Zatičino pred smrtjo.

Drugi dan je morala ostati v postelji, napovedovala se je bolezen. Domače postrežnice z Lenko vred so se trudile odpraviti nasledke prehlajenja, a kašelj je bil vedno hujši, bolezen je stanovitno napredovala.

Kmalu je prejela svete zakramente za umirajoče; čutila je, da ne okreva več, ker so jo moči zapuščale.

Glas o bolezní dobre gospe s pristave se je raznesel med ljudmi. Veliko so molili, da bi zopet ozdravela. A božja volja ni bila. Dva dni pred božičem je izdihnila na pristavi svojo dušo Virida, vojvodinja Viscontijeva in Avstrijska.

Položili so jo na pare v cerkvi sv. Lenarta. Sama je bila prepovedala vsak nepotreben lišp ob truplu; zato je ležala preprosto, oblečena v temno oblačilo. Okrog njenega belega obraza se je ovijalo belo ogrinjalo in jo delalo neizrekljivo mično. Mnoge sveče so gorele okrog nje noč in dan.

Ko se je raznesla novica o njeni smrti, prihajalo je ljudstvo kar trumoma na pristavo kropit blago gospo. Nihče jim ni branil. Ker so bili uprav božični prazniki, silili so ljudje od vseh krajev sèm, ker se jim je zdela ta pot — dejal bi — božja pot. „Umrta je svetnica, ta bo svetnica“, tako so rekali in odhajali globoko ganjeni.

Seli so sporočili novico hitro v Ljubljano in tudi v Gradec. Truplo so deli v kovinsko rakev, zaprli je in je tako pustili nekaj dnij v cerkvi. Ko je pa došlo iz Gradca povelje, naj Virido pokopljejo, češ, da vojvoda Ernest ne more priti k pogrebu, napravila se je pogrebna slovesnost dva dni pred sv. Tremi Kralji l. 1415. Virida je bila določila, naj jo pokopljejo v Zatičini, kar so želeli tudi redovniki.

V Zatičini se je bilo zbralo v veliki samostanski cerkvi mnogo gospôde in ljudstva na pogreb. Bratje so peli psalme in molili molitve za pokojnico, mašniki so opravljali sv. maše med tem, ko je bila rakev sredi cerkve. Predno so položili truplo v podzemsko rakev, stopil je opat o. Peter na prižnico in govoril pokojni vojvodinji slovo, da ni bilo suho nobeno oko. Opisoval je živo, kako je mlada deklica postala soproga svetlega avstrijskega vojvoda, kako pa jo je že takoj ob svatbi opomnil Bog, da je vse minljivo, ker ji je umrl mogočni svak, nadvojvoda Rudolf. Živo je slikal, kako visoko je potem hrepenela in tudi dospela umrla kneginja, zakaj njen soprog je bil izmed najmočnejših knezov, gotovo pa prvi vojskovodja in junak svojega časa. A Bog je bil sklenil drugače; ni je namenil za višjo svètno čast, ampak namenil jo je, da bi bila sijajen vzgled krščanskih čednostij sredi naše kranjske dežele. „Koliko dobrot je Bog po njej dodelil samostanu in vsej okolici! Saj ste vsi navzoči poslušalci žive priče, kako radodarna je bila pokojna vojvodinja. Ta dobra roka je sedaj res onemôgla, njeno dobro srce je nehalo bítí: toda ker je ljubila svoje podložnike in posebej še ubožce, gotovo bo z isto ljubeznijo prosila za vse v nebesih.“

Po tem govoru, ki smo ga povedali samo površno, odprli so rakev, za njo pripravljeno.

Ta prostor je bil ob zidu na evangeljski strani velikega oltarja. Tukaj so jo spustili v zemsko temo, kjer čaka vstajenja.

Kmalu potem so vzdali na steno spominsko ploščo, namreč njen grb z napisom. Tako se je njen spomin in spomin njenega groba ohranil živ, dokler so bili cistercijenci v Zatičini. Virida je namreč izročila v oporoki večji del svojega imetja, zlasti svoj gradič, samostanu; napravila je mnogo ustanov, posebej še ustanovo večnih maš za samo sebe in za pokojnega vojvoda Leopolda III. Menihi so oba častili neizrekljivo, zlasti še, ker so bili tudi Viridini sinovi samostanu jako naklonjeni. Dali so imenitnemu laškemu mojstru napraviti za samostan po dveh slabih slikah dve veliki prekrasni sliki, kateri sta bili v veliki samostanski obednici. Domačini in ptujci so sliki večkrat ogledovali rekoč: „Glej, ta je gospa s pristave, ta je pa njen mož — velik junak, ki je umrl na bojišču!“

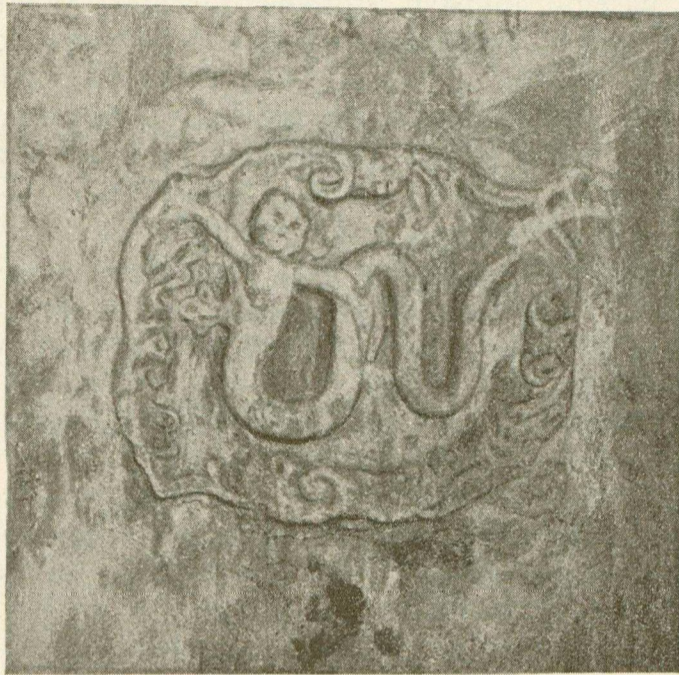
Pristavo samo pa so polagoma zapustili; jela se je rušiti, in tedaj so kamenje porabili za razširjanje bližnje cerkvice. Dandanes se le težko najde sled nekdanjega Viridinega bivališča.

Vidič in Lenka sta živela na potoški grajsčini srečno poleg obilne družine, katero jima je Bog dal. A njun rod se je razgubil na vse strani in se pozabil.

L. 1784. so morali menihi zapustiti zatiški samostan, cesar Jožef II., potomec Viridin, je bil tako ukazal; podobi Viride in Leopolda sta odšli v Ljubljano, spomin Viridin pa je polagoma izginil skoro do cela. Zatiško cerkev so popravljali, večkrat belili, in tako se je malone izbrisala spominska plošča nad njenim grobom. Vendar popolnoma ni izginila. Na evangeljski strani zatiške cerkve vidiš v zidu slabo, težko umevno kamenito podobo: zmaj se zvija tako

kakor črka „S“; v odprtem žrelu drži otroka. Bralec naše povesti vé, da je ta podoba milanski grb, kakor ga je bila Virida nekdanj napravila na zastavo za milansko vojno.

Če prideš, bralec, v Zatičino in stopiš v cerkev, oglej si še ta slabi spomenik, in reci: „Tukaj počiva gospa s pristave.“

Grb Viridin. (Fotgr. dr. Fr. L.)

Pravijo, da je neznatna in temna naša zgodovina. To ni povsem res; temna je le, dokler je ne razsvetlimo z natančnim preiskovanjem. Tudi neznatna ni. Kar se tiče gospé Viride s pristave, hvalimo božjo previdnost, ki je tako plemenito seme, njeno telo, položila v našo slovensko zemljo! Kakor sedi njen potomec na cesarskem prestolu, tako naj bi vzkliklo ob njenem grobu mnogotero cvetje navdušenosti in krščanske plemenitosti v slavo slovenski domovini.

Sveti večer.

Večer zagrinja Betlehem,
Že luna zvezde v svate vabi.
Krog mesta mir slovesen vlada,
A hrup, prepir in gneča v njem.
Ti sam sediš ob oknu, sivi Rabi,
Zakaj ti mrak na modro čelo pada?

Pred taboj zvitek povoščen.
Naróda tvojega nezgode,
Krivice, boje in zakone
Nanj mož je mnogi razsvetljen
Zapisal, morda ne vedoč, da bode
Ostal in romal v svet med milijone.

Modrost je pisal Salomon,
Za njim pisali so preroki
O kralju velikem, ki pride
Odrešit narod. — Kje je On?
Kdaj vzide svetla zarja na iztoki,
Da mrak duhá in led srca odide?

Ob luni bereš, Rabi. Kaj?
„Uzrlo bode luč veliko
To ljudstvo, ki temà je krije.“
O, beri dalje, reci: kdaj?
„Požene Jesetov koren mladiko,
Cvetica iz korena mu priklje.“

Ob luni bereš? Ne. Poglej!
Svetloba ni nocoj prirodna.
Kako se hrib pred mestom sveti
Od tal do néba modrih mej!
Kaj to pomenja, tajna, noč usodna?
Kdo čudno luč nocoj nad hribom neti?

Stoji ob oknu Rabi nem,
Posluh mu sladka pesem čara:
„Bogú v višavah čast in dika,
Na zemlji blagi mir ljudem!“
Jasni se čelo mu — to ni prevara.
Cvetica klije, vstaja luč velika . . .

Anton Medved.

Črtice z avstrijskega juga.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Konec.)

Predno je došel večer, našel sem dva Slovenca, brata B. Jeden je kapelan na Kranjskem, drugi stotnik v Dalmaciji. Na ptujem je domačin desetkrat dražji nego doma; mila mi je bila ta družba zlasti ta dan, ker se ni dalo nikamor izpod strehe. Večer je prišel nekako hitro med domačimi pogovori, z večerom pa koncert.

Koncertujočim se je jako ploskalo; tudi nam je bila predstava jako po volji; vendar smo z g. Bulićem vred kmalu odšli zadovoljni s tem, kar smo čuli, češ, dobro bo pač tudi vse drugo. Hoteli smo se spočiti, da se pripravimo za drugi dan. Ali jaz sem se jako varal. Spal sem v istem hôtelu, kjer je bil koncert, a kaj pravim, spal, ne: slišal sem ure in ure, kakšna je v moji bližini godba, petje, ploskanje in ples.

Krasno jutro je prisvetilo po deževni noči. Ob 8. uri sem bil z bratoma B. že na vozu, da se popeljemo v Solin — nekdanjo Salono, gledat tamošnje izkopine. Gospod Bulić je bil tako prijazen, da je poslal z nami svojega stričnika, gimnazijca, ki jako dobro pozna solinske starine. Brez njega bi bili pač tavalili nekako v temi. Ni mi naloga, naj popisujem natanko izkopane predmete. Rečem le, da so nas močno iznenadile tolíkere in tako dobro ohranjene starine iz prvih stoletij krščanstva. Nekako posebno me je zanimala arena, to je: tekališče ali bojevališče, kjer so se borili gladijatorji med seboj ali z divjimi zvermi. Nepopisno mi je bilo pri srcu, ko sem gledal ta močna bivališča — kamenite brloge divjih zverij, katerim so se odpirala železna vrata, da planejo in trgajo borilce, pa tudi nedolžne kristijane.

Nekoliko više nad tem gledališčem proti severu se je po neumornem prizadevanju gospoda Bulića ravno odgrinjala solinska nekdanja bazilika. Posrečilo se je popolnoma odkriti ne le tla, ampak tudi stene in slopove do neke višine. Stara cerkev je imela jedno večjo in dve manjši ladiji. Ločiš lahko še presbiterij,

ali prostor za duhovnike, potem prostor za katehumene (narteks), prizidano zakristijo in celó mrtvašnico. Pod cerkvijo in okolo nje je mnogo mogočnih kamenitih krst z deloma zanimivimi napisi. Kameniti debeli pokrovi so krstam sploh ulomljeni. Tega razdejanja so krivi najbrže Goti; saj je znano, da je kralj Teodorik Véliki postavno dovolil plenjenje grobov. Drugi pa mislijo, da so grobove razrušili leta 598. Avari in Sloveni, ali pa Sloveni sami l. 600. Istega leta namreč omenja papež Gregorij Vel. Slované v listu do Maksima, škofa solinskega, pišoč: „Et quidem de Sclavorum gente, que vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor. Affligor in his, quae iam in vobis patior; conturbor, quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt.“ (Kukuljević I. Cod. dipl. I. 31.)¹⁾

Da niso rušili grobov zaman, priča istina, da so našli v nekaterih nepolomljenih rakvah lepe zlate dragocenosti.

Naj omenim še znamenit napis na nekem kamenitem grobu: Kdor položi na to grobišče drugo rakev, naj plača odškodnino cerkvi.

Učenjak bi imel tu preiskavati in premišljevati dneve in dneve, nam mora zadostovati jedna ura.

Oditi je treba v Trogir (ital. Traù). Dobil sem voz, da me postavi v živahno trgovsko mesto. Vzrok, da sem se odločil, bil je največ g. Bulić, kateremu sem moral obljubiti, da pojdem pogledat trogirsko stolno cerkev. Ni mi bilo žal.

Vožnja ob zalivu skozi tako zvane „sette castelli“ je prav zanimiva, da, krasna. Tukaj je baje najrodovitejši kraj cele Dalmacije; tu raste najboljše dalmatinsko vino. Trta, smokev, oljka, mandeljevo drevo in druga drevesa na dobro in lepo razdeljenih tleh te pozdravljajo z bogatim svojim plodom.

¹⁾ T. j.: „In sicer me jako boli in vznemirja strah zaradi naroda Slovanov, ki vam hudo preti. Boli me to, kar že za vas trpim; vznemirja me pa, da so skozi Istrijo začeli stopati že v Italijo.“

Trogir je mesto z nekako 5000 prebivalci na otoku v trogirskem prekopu, ima kaj živahno trgovino in prav dobro ohranjen srednjeveški značaj. Ulični napisi so slovanski kakor v Sapljetu, odkar je pri mestnih volitvah zmagala slovanska stranka.

Posebno znamenita je trogirski nekdanja stolna, sedaj kolegijatska cerkev — bazilika s krasno lopo, umetnimi izdolbinami na velikih vratih in s tremi apsidami. Razdeljena je po dveh vrstah vitkih stebrov v tri ladije. Prižnica in stoli v koru so prekrasno umetno delo; v krstilniku pa se odlikuje znameniti relief: Sveti Jeronim v puščavi. Vse presega pa po svoji krasoti vitki gotični zvonik, ki ti tako mično kipi proti nebu, da bi ga kar gledal. Cerkev se je gradila od početka 13. pa do 15. stoletja ter dela čast mojstrom, pa tudi Benečanom, nekdanjim gospodarjem trogirskim.

Na južni strani cerkvi nasproti je tako zvana „loggia“ na starinskih slopih, ki je še popolnoma taka, kakoršne so bile nekdanje javne sodne hiše beneške.

Ko sem vstopil v cerkev, začudil sem se: imel je veliko mašo prošt C. s kanoniki; orglje so pele na koru, kakor pri nas, odpevali pa so kanoniki s kapelani, kar je za nas nenavadno. Za Trogir je bil ta dan zapovedani praznik, ker so obhajali spomin svojega svetnika variha, cistercijenca sv. Avguština.

Prošt gospod C. me je sprejel prav s slovansko gostoljubnostjo in me povabil na obed. Mož je jako izobražen in je bil učitelj na spljetski realki. Govorila sva slovanski; gospod prošt govori sicer tudi nemški, a za to ima malo prilike. Dejal mi je sam, da preteče leto in dan, ko ne govori niti besedice nemški. Sploh se čuje po mestu največ italijanski, a v javnih zastopih imajo vendar večino Slovani. Bil sem zaradi tega nekako povzdignjen tu na obrežju kipečega morja. Vzkliknil sem: Morje adrijansko, še si slovansko!

V Trogiru je zagledal luč sveta znameniti zgodovinar Ivan Lucić — Joannes Lucius, ki je dosti važen za zgodovino Dalmacije, Hrvaške i Bosne; umrl je l. 1679. Tudi sicer je bilo mesto znamenito trgovišče kot samostalno mesto; bilo je dolgo v ozki dotiki z Bosno, vendar pa je prišlo s Sapljetom vred prav zgodaj, l. 1420., pod moč beneškega leva.

Ker sem imel voz za nazaj plačan, peljal sem se ž njim do Kukare; od tod namreč je jako blizu na kolodvor, od koder sem hotel pohiteti po železnici v Žibnik — Šibenik — Sebenico. Vstopil sem v preprosto gostilno dalmatinskega kmeta, s katerim sem domače kramljal in tako lože čakal vlaka. Govoril je rad in mnogo ter mi zlasti hvalil in hvalil, koliko vinogradov

ima tu spljetski biskup; klet je taka, da ima ogromno vina, dohodkov je brez mere: — popolnoma tako, kakor govore pri nas kmetje, kadar hvalijo svojo župnijo, češ, kako je dobra in kako je bogat gospod župnik.

V vagonu sedim; radovoljno se pase oko nad mičnim prizorom, kateri se ti razgrinja proti jugu. Kmalu pa nas vède parni stroj više in više po južnem boku gore Opora. Planili smo skozi nekaj predorov, prešli Labin in Dobljač, pa smo na postaji Perković-Slivno, kjer se loči železnica proti Kninu; drčali smo naprej proti morju po pusti Boraji ter dospeli z večerno temo v Žibnik.

Žibnik na izlivu reke Krke, dražestno ležeč ob dolgem zalivu, po bokih v morje molečega brda, ima 6300 prebivalcev in naravno zavarovano dobro luko. Trije mogočni stolpi mu gospodujejo: Baron, sv. Ivan in sv. Ana. Baron je dobil ime po svojem branitelju Degenfeldu, ki se je leta 1647. tu izkazal pravega junaka. Zraven sv. Ane pa lahko pogledaš prav zanimivo staro pokopališče.

Največje pozornosti v Žibniku pa je brez dvoma vredna stara stolna cerkev v romanskem zlogu, ki je deloma pomešan z gotiskim. Stavba se je vršila v letih 1443.—1555. iz samega rezanega kamena. Kor je jako visok; ob cerkvenih stranéh vidiš še prav po stari šegi dva „ambona“ (vzvišeni prostor, kakor prosto stoječa prižnica), na katerih se poje pri najsvejšem opravilu list in evangelij. Prižnica je — sredi cerkve. Nad njo, nad razkrižjem obokov, je trideset metrov visoka kupola, jugovshodno zraven velikega oltarja pa krstna kapela, jako imenitno italijansko delo, obokano svetišče z umetnimi okraski. Krstni kamen stoji sredi kapele.

Kakor većinoma druge cerkve po Dalmaciji, tako je tudi ta hram božji zgrajen pod beneško vlado. To pričajo beneški levi na zidu v cerkvi, pred glavnim vhodom, dva pa, ki stražita stranski vhod.

Iz Žibnika si lahko privoščiš prav prijetne izlete do slapov reke Krke — skardinski slap, na goro Dinaro, na Tartar in na druge kraje. Žal, meni čas ni dopuščal tega užitka —, moral sem domov.

Iz mesta je odplul z nami parnik po jako ozkem prekopu v široko morje. Na malem otoku nekako v sredini morske ožine nas je pozdravljala utrdba, s katere so zijala velikanska žrela topovih cevij, preteč smrt in pogubo sovražniku, ki bi se predrznil po tej poti v Žibnik. Zidali so to trdnjavico še Benečani, kar pričuje veliki krilati lev na trdnjavnem zidu.

Prijetno pot smo imeli med kopno zemljo in mnogimi večjimi in manjšimi otoki. Vetrič

od severozahoda je pihljaj, da nas je hladil na krovu ladije; pekoče solnce nam je vabilo neprestano pot na čelo. Družba na ladiji je bila majhna, pa pusta; izkušal sem govoriti s tem in onim, pa bilo je zaman. Da, na celem potovanju nisem bil tako potr, kakor ta dan. Bila je dvajseta obletnica moje nove maše, pa še maševal nisem.

Vožnja proti Zadru je bila sicer prav prijetna, morje mirno, vreme lepo: toda če ni zadovoljno srcé, tedaj ti tudi ne ugaja zunanja lepota.

Ustavimo se pred mestom Starim Zadrom. Čolnič odnese pošto ter nam jo zopet prinese s tremi novimi potniki. Kopni zemlji nasproti je dolg otok Pasma; dobil je ime pač od pasa radi svoje podolgaste oblike. Kopnina, mimo katere smo jadrali, je ob bregu nizka; vinogradi, drugi nasadi, pa tudi grmovje jo pokrivajo. V daljavi proti severu pa se nam smehljajo višine dolgega skalnatega Velebita. Plujemo mimo mnogih otokov; vsi so podobni kopni Dalmaciji: skalnati so, malo obrasli, ali po dolinah rodé izvrstno dalmatinsko kapljico. Pitne vode nimajo; ljudje si pomagajo s kapnicami; ko pa kapniška tekočina poide, morajo vodo dovažati s kopnega. Opomnim še, da imajo dalmatinski otoki več prebivalcev nego kopna Dalmacija.

Došel sem v Zadar — Italijani pravijo Zara — ki je glavno mesto Dalmacije z 12.000 prebivalci. Okrepčavši se v hôtelu „Vapore“ blizu luke, napravil sem se brž ogledovat mesto. Leži dražestno na polotoku, ki se razteza od jugovshoda proti severozahodu. Nekdaj je bilo jako utrjeno, a zadnji čas so utrdbe premenili v sprehajališča, kar je dalo Zadru le lepše lice. Ima pa izvrstno lukó, prav živahen promet in italijanski značaj. Razven kmetov iz okolice ti govori skoro vse italijansko na ulici, v gostilni in drugod, dasi umevajo tudi hrvaški, o čemer se lahko prepričaš. Če govoriš v prodajalnici ali gostilni slovansko, dobiš pač italijanski odgovor; ali če nečeš umeti, brž se ti postreže tudi hrvaško. Uradništvo rabi med seboj nemščino. Slovanskih napisov po mestu skoro ni, razven na uradnih poslopih; na teh je namreč prvi napis slovanski, drugi pa italijanski. Sicer so pa Benečani po svojem dolgem gospostvu Zadru takó utisnili italijanstvo, da še dolgo ne bo dobilo slovanskega lica, kakor je to že sedaj v Spljetu, Trogiru in drugod. Pomoči more k temu le okolica, ki je slovanska ter šteje mestnemu prebivalstvu jednako ljudij; zakaj vsa zadarska občina ima 24.300 duš.

Prostorna luka je vshodno od mesta, zahodno pa namestu nekdanjega obzidja prekrasno nabrežje z lepim razgledom na nasprotno ležeči

otok Uljan, kamor jako radi prihajajo ptujci; otok ima namreč visoke gore, ob katerih vznožju je primeroma prav hladno ozračje. Ob večernih urah je jako živo na tem obrežju.

Poglejmo še mesto samo. Staro mesto je prav italijansko: ozke, s kamenom tlakane ulice, po katerih nikdar ne vidiš voza, hiše pa jako visoke. Radi ozkih ulic se lahko pogovarja sosed s sosedom kar pri oknu; prezračevanje je seveda jako slabo. Novejše stavbe pa so lepe in velike, posebno še ob morskem obrežju.

Cerkve zadarske so stare krasne stavbe. Prestolni cerkvi se je ravno popravljaj zvonik, delo je dospelo že mnogo više nego v Spljetu. Veličastna bazilika je zgrajena iz samega marmorja v 13. stoletju. Iz istega stoletja je romanska bazilika sv. Krizogona s tremi ladijami. Od zunaj je ta hram božji istinito krasán, a žal, znotraj je popravljen po novi šegi in kar pobeljen. Gotovo je imela ta cerkev poprej lepe kasete, kakor se nahajajo po drugih bazilikah. Sedaj se je zdel meni pogled naravnost žalosten. Cerkev Device Marije, pri kateri je ženski samostan, je tudi znamenita, posebno občudujejo v njej podobo „Jezus in Marija“ od neznanega mojstra na steni za steklom. Nekoliko kazijo cerkev spredaj in ob straneh napravljene zgradbe za sestre. Stopimo še v cerkev sv. Simeona, kjer počiva svetnik v znameniti krsti. Ulili so jo Benečani v Benetkah l. 1647. iz turških topov, bogato jo posrebrili ter naložili na rame dvema bronastima angeloma, ki jo nosita.

Pobožnosti, kakoršno nahajamo na Kranjskem, nisem našel nikjer v Zadru; ljudje kaj malo prihajajo v cerkev. V stolnici sem maševal ob 7. uri. Koliko ljudij je ob tem času v Ljubljani po cerkvah, a tu ni bilo niti dvajset oseb.

Severovshodno pri mestu je prekrasni „javni vrt, giardino publico“ na precejšni višini. Posejan je z različnimi starinskimi ostanki. Napravil ga je v l. 1829.—1830. feldzeugmeister pl. Welden. Jako mičen razgled imaš raz njega po mestu, morju, otokih, zlasti pa še vshodno in severno po okolici, ki se polagoma dviga više in više proti Velebitu; ta velikanski mejaš med Dalmacijo v Hrvaško zapira daljši pogled. Nizka bližnja okolica je preprežena s kamenitimi plotovi, za katerimi raste izvrstno vino.

Od javnega vrta nekoliko niže je tako zvanih „petero vodnjakov — cinque pozzi“, katere je napravil l. 1574. Verončan Sanmichelli. Porabil je v ta namen skoro gotovo ostanke rimskih vodnjakov. Ti vodnjaki so zaklenjeni, iz njih se daje ob določeni uri meščanom voda pod nadzorstvom mestne policije. Jako zanimivo je gledati zvečer drvenje in vrvenje koles v globino, škripajočega vedra, blebetanje, suvanje ženskih, mirno, svoje moči in oblasti zaveda-

jočo se policijo, ki sedaj z lepa, sedaj z grda miri žensko ljudstvo, zapisujoč v knjigo, da katera ne dobi preveč, druga pa premalo. Jaz se kar nagledati nisem mogel tega živega in smešnega prizora. Koliko so Splječani na boljem, ki imajo brez nadzorstva najboljše vode, kolikor jim je drago!

Srečen čas sem prišel v Zadar. Bil je namreč ravno tedaj tu velik del avstrijske mornarice, ki je napravila iz Pulja semkaj svoj izlet. Za Avstrijca je istinito lep pogled na našo mornarico, ki ga navdaje z nekim ponosom, zlasti še, ko se spominja, da so med njo še velikani, deloma že pač popravljeni, ki so pokazali Italijanom svojo moč. Sicer pa je večina pričujočih ladij izgotovljena po l. 1866. po novejših potrebah in iznajdbah. O Uhacijevih topovih, ki molé žrela iz teh velikanskih železnih čolnov, ne bom govoril. Rečem le še, da so nekatere ladije istinito velikanske. Videl sem tudi torpedovke, kakor postrv vitke in nizke čolne, ki so jako urni. Nizka ladjica ima spredaj jedno ali dve luknji, v katero se dene torpedo, da se spusti na sovražno ladijo. Ako se posreči, da torpedo zadene obnjo, tedaj je ladija izgubljena, razdejana. Tak torpedo, kakor bronasto ribo, videl sem na jedni izmed teh ladij; mislé, da je pravi torpedo, vprašal sem o tem nekega pomorščaka. A dejal mi je: „To je samo šolski torpedo, ž njim se le vadijo, a pravemu je popolnoma podoben.“

Zvečer je bila krasna razsvetljava na morju. Morda bi ne bil pazil nanjo, ko bi ne bil našel duhovnika, Slovenca iz Gorice, v družbi dveh dalmatinskih tovarišev, ki so me povabili, naj si ogledam razsvetlavo. Ni mi bilo žal, da sem jih slušal, saj kaj takega še nisem videl; tudi se ne vidi drugje kakor na morju. Razsvetljava na vodi je sploh mnogo lepša nego na suhem. Gledal sem jo parkrat na Blejskem jezeru. Čudil sem se ji, ali vendar rečem, da je bila le kakor dete proti orjaku, ako jo primerjam z razsvetlavo v Zadru. Razsvetljene so bile vse vojaške ladije, pa kako! Metali so mornarji z zrcali električno luč sedaj sem, sedaj tje; rakete so švigale, zvižale se kakor kače, z ladij in s suhega, na različnih krajih, po dve, tri, pet ob jednom. Vsaka se je razpočila drugače, razbila se v žarke, ki so zapored kazali različno barvo, plavaje dolgo nad morsko gladino kakor svetle zvezde. Pa zopet se je zagnala kvišku raketa v mnogih curkih, kateri so nazaj padajoč pokali, cvilili, vršali v valovih. Bengalični ogenj, petje in godba in pozdravljajoče in ploskajoče ljudstvo, svetla luna, leskeče zvezde — in mirno morje, da, to je bilo nepopisno lepo. Bilo je, kakor bi bile prišle semkaj morske vile ter tu napravljale svoj čarobni ples, kakor bi se bile med seboj pogo-

vorile, da si vzemó v službo ogenj in svetlobo, elektriko in smodnik, grla človeška in milo zveneča godala pa mesečno luč; vse to se je družilo, da ugodí človeku.

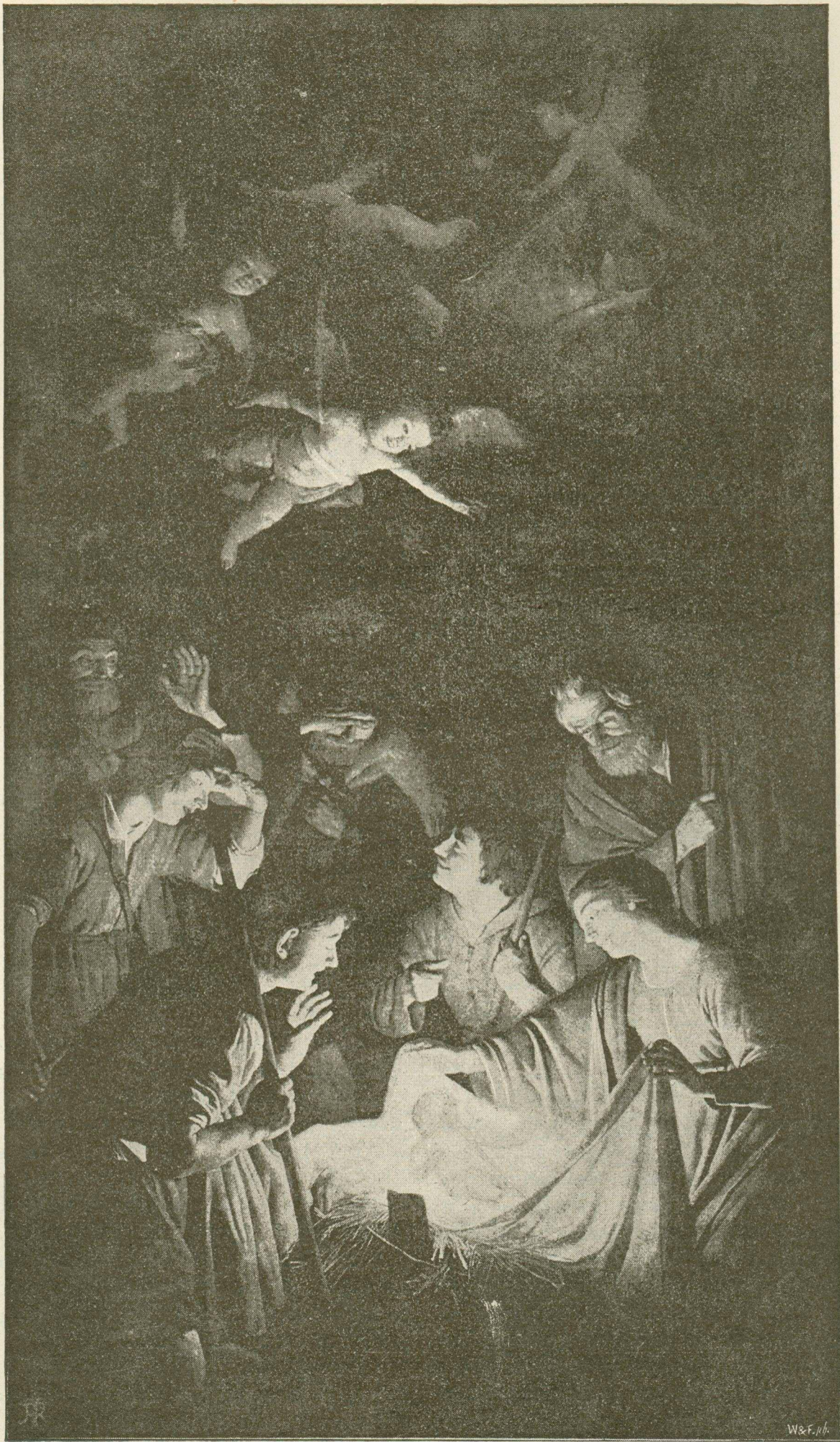
Namerjal sem drugi dan ob desetih odpotovati s parnikom v Reko, toda „vozni red“ je napačno poročal: parobrod je bil odšel že ob 7. uri. (Ob tej priliki opozarjam one, ki hočejo potovati morda po Dalmaciji, naj nikdar ne verjamejo „Konduktêrju“; zanesljiv je pač gledé na železnice, a nikdar ne gledé na parobrode; ti le prepogosto preminjajo svoj vozni red.)

Kaj bi sedaj počel? S slovenskim znancem sva sklenila, da odpotujeva v Pulj zvečer ob osmih. Pa kaj naj delam po dnevu? Ogledovati vroče italijansko mesto me ni prav nič več mikalo. Vesel sem bil, ko me znanec povabi, naj obiščem ž njim župnika Čurić-a v Diklu, uro hoda ob morju. Po kosilu jo mahneva v omenjeni kraj. Za malo novčičev naju prepelje čez luko postrežljiv Dalmatinec. Strašna je bila vročina, ko sva od luke dalje korakala, tako rekoč med dvema zidovoma — vinograjskima ograjama. Solnce dalmatinsko je žgalo moje kranjsko telo, ki ima že nekoliko obilnosti, tako, da je curkoma lilo iz njega. Gospod tovariš, ki je imel precěj manj nositi, ni trpel toliko. Pa ni čudo, da je bilo vroče: nebo jasno ko ribje oko, nekoliko nad morsko gladino si, nizki vinogradi te obdajajo, ograjeni s pečinami, sredi njih celó se vzdigajo nižje in višje pečine, ki odbijajo solnčne žarke, da zadevajo tvoj obraz s svojo pekočino. Primi skalo: joj, kako je vroča!

Nasproti nama je prišel župnikov stričnik, goriški bogoslovec, ki je bil na počitnicah v Diklu. Še pol ure in prijazna gostoljubna „kuća“ gospoda župnika nas sprejme v hladno svojo senco. Gospod je Dalmatinec, po rodu Albanec iz nekega albanskega sela pri Zadru, prav velik, korenjaški mož, pred vsem pa slovansko gostoljuben. Jako ga je zanimalo najino slovensko govorjenje. Čudil se je, da naju je lahko umeval, ko pa po Kranjskem potujoč ni mogel umeti ljudij — Gorenjcev. Razjasnila sva mu, da govori pismeni jezik, on pa da je čul le pokvarjeno narečje, katerega ptujec pač ne more umeti.

Treba je bilo iti istim potem nazaj. Ob tej priliki me je jako zanimal dalmatinski ribji lov. Osem mož je polagoma vleklo velikansko mrežo proti suhemu na vrveh, katerih konca sta bila pritrjena na sodčka, da sta držala vrhni rob mreže. Veseli obrazi naših ribičev so kazali, da pričakujejo v mreži dobrega uspeha in v saboto lepih novcev v Zadru.

Zvečer ob osmih sva stopila s tovarišem na ladijo. Velik Lloydov parnik nas je nesel po

Sveta noč. (Slikal Gherardo delle Notti.)
(Po fotografiji Brogijevi.)

morski gladini, kakor ptica po zraku; skoro nismo vedeli, da smo na morju. Razven vijakovih sunljev, ki so se pa le tu in tam nekoliko čutili, ni ga bilo nikakega tresenja na ladiji. Lahna sapica je hladila zrak, svetla luna pa razlivala po morski planjavi čarodejno svojo luč. Da, krasnejše vožnje bi si niti misliti ne mogel, nego je bila ta mimo raznih dalmatinskih in hrvaških otokov proti Pulju. Ni čuda, ako navduši taka noč pesnika, vsaj je navdušila še mene, trdo naravo, da, navdušila je celo nekega sopotnika, dunajskega agenta, da je z menoj vred sedel blizu 11. ure na krovu ladije. Zrl sem po morski gladini, ki je čarobno odsevala v bledih mesečnih žarkih, ob tem pa sem se topil v različne misli in spomine.

Ko sem pa bil že truden, spravil sem se v posteljo. A spati nisem mogel, prevroče je bilo. Ladija se ustavi pri Malem Lošinu; rožljanje verig pri nakladanju poštnega blaga me vzdrami tako, da niti izkušal nisem več zaspati. Oblekel sem se ter šel brž ob jutranji zarji na krov. Krasen dan! Solnce je kmalu vshajalo za kvarnerskimi otoki. Lepa je bila vožnja: na desni Lošin, na levi kopna Istra, na kateri se proti severozahodu v daljavi blišči Učka s svojim visokim hrbtom. Morje je tu navadno nemirno; toda ta dan je delalo le male valčke, toliko, da sem čutil, kako se ladija giblje. Prav prijetno mi je délo to gubljanje.

Bliže in bliže smo Istri. Ob sedmi uri pridemo do južnega njenega „jezika“; svetilnik nas

pozdravlja že iz precejšnje daljave. Brzo plujemo mimo njega in nekako v jedni uri zavijemo v puljski zaliv.

Že predno smo se obrnili, videli smo na vzvišenih krajih utrdbe z mogočnimi topovi. Tem več jih vidiš, čim bliže si Pulju. Vsak grič, vsak otok, vsaka višava na desni in levi, kakor tudi pred teboj za mestom samim, ima mogočen nasip, nad njim kamenito silno zidovje, nad katerim govoré po dve ali tri vrste topov: Ne hodi semkaj s sovražnim namenom! Nisem vojak, a videz mi pravi, da bi bilo nemožno sovražnemu brodovju priti v luko. S ponosom nas je navdajal ta pogled, zlasti še, ko smo v luki zagledali večje število mogočnejših vojnih brodov, nego smo jih videli prejšnji dan v Zadru. Pulj namreč je pravo stališče za našo mornarico. Železni orjaki so razvrščeni posamezno, pa tudi po več skupaj, večji in manji; vsi so mogočni v svoji jekleni opravi. Bog daj vsigdar moč in srečo našemu orožju in našemu brodovju, da odžene vsakega sovražnika, ki preži po naših deželah, in ohrani našo državo celo in mogočno!

Mesto Pulj je jako imenitno zaradi starin, ki so se ohranile iz rimskih časov, kakor amfiteater, zlata vrata, tempel Avgusta in Rome itd. A nisem imel veselja ogledovati si znamenitosti, ker so mi bile že znane. Utrujen od dolge vožnje sem se s prvim železničnim vlakom odpeljal v Ljubljano in dokončal potovanje po avstrijskem jugu.

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

(Konec.)

Pomladi l. 1707. so dné 28. mal. travna v pričo ogromne množice ljudstva, bližnjega in daljnega, v pričo glavarja in mestnega svetovalstva, med veliko slovesnostjo vložili temeljni kamen v kotu proti samostanu poleg oltarja sv. Feliksa. Starološki župnik Andrej Hudačut pa je vsposodbujeval ob tej slovesnosti v jedrnatem ganljivem govoru ljudstvo k pomoči in podpori tega imenitnega dela. In kako vpliven je bil ta govor, pokazalo se je takoj pozneje, ko je vse, mlado in staro, kakor smo že omenili na drugem mestu, s čudovito požrtvovalnostjo tekmovalo pri tem podjetju. Vso tvarino je bilo treba skupaj spraviti in to še od daljnih krajev; a ker je delavcev vedno mrgolelo kakor mravelj v mravljišču, ni se nam čuditi, da se je vršilo vse v najlepšem redu, hitro in veselo. Posebno

se je odlikovala pri tem kovaška zadruga, ki je brezplačno pripravljala, obdelovala in vozila kamenje sem od Kamenitnika. Pa tudi drugi so delali s takim veseljem in gorečnostjo, da se je večkrat slišalo: „Ko bi še kak samostan zidali, hoteli bi vse moči darovati v čast božjo.“ In ako še pomislimo, da so nabrali 12.000 gld. prostovoljnih darov, pač lahko sklepamo, kako goreče in požrtvovalno je bilo verno ljudstvo, da ni delalo za posvetne dobičke, marveč jedino le za večno povračilo. Tu naj bi se učil sedanji svet, kaj stori živa vera.

Čez tri leta je bilo veliko delo dokončano. Zopet je bila napovedana cerkvena slovesnost. Na novega leta 1710. dan je nadduhovnik za Gorenjsko, Jan. Andr. pl. Flachenfeldski, blagoslovil novo samostansko cerkev ter imel nemško pridigo. Ljudstva je bilo imenitnega in tudi preprostega vse polno. In po dokončani popol-

danski službi božji se je z zvonom dalo na znanje, da sedaj se prične redno samostansko življenje pod klavzuro, kakor je določeno v papeževem pisnu.

Pridno se je odslej prirejalo še marsikaj potrebnega, da bi s časom zadoščalo vsem pravilom. In ne dolgo potem se je cerkev tudi posvetila. Že 9. svečana l. 1712. je oglejski patrijarh Dijonizij Delfin dovolil ljubljanskemu škofu grofu Frančišku Karolu Kaunizu, da sme cerkev posvetiti. Lepa svečanost se je vršila potem dné 22. rožnika l. 1713. Nenavadno obilno ljudstva od vseh strani se je udeležilo te slovesnosti. In določilo se je, da se ima odslej obletni spomin vsako leto obhajati prvo nedeljo po prazniku sv. Janeza Krstnika. Tako nam pove tudi v ploščo vsekani napis nad vrati v koru za velikim oltarjem.

Ko sta bila samostan in cerkev dodelana, ostalo je še marsikaj neprilik in težav. Poleg obednice je imel Matija Čerè dva vrta in velik hlev. Da se ne bi motil samostanski mir, kupili so kapucini od njega ta svet za 450 gld. dné 6. sušca l. 1712. Tako se je samostanski vrt na tej strani povečal tem bolj, ker je tudi Val. Cebal prepustil svoj vrt ondi samostanu. Toliškega vrta pa samostan za svojo rabo ni potreboval, zato ga je na drugi strani proti Stari Loki še nekoliko odstopil mestnemu svétniku in kupcu Tomažu Jugovicu za 350 gld., kateri je bil že preje od tega sveta „Pungert“ kupil za 2000 gld. Vse to se je uredilo lahkim potem. No, drugače pa je bilo s svetom poleg zakristije. Ondi je stal velik hlev in ostudna gnojna jama in luža, kar je bilo last nunskega samostana. Velika neprijetnost je bilo to za kapucine, zatorej poprosijo nune, da bi odstranile to za cerkev in samostan zoperno gnusobo. Mogočna aristokratska prednica Suzana se ni dala na noben način preprositi, da bi ugodila kapucinom. Tri leta se je bilo treba vojskovati, a zaman. Šele njena naslednica Marija Petričević je po pogodbi dné 30. rožnika l. 1715. dala na lastne stroške odstraniti vso to neprijetnost, za kar ji je kapucinski samostan plačal 200 gld. nemške velj. Tako se je torej samostanski kapucinski svet popolnoma odločil od drugega, kakor zahtevajo redovniška pravila; vse pa seveda po prijaznem posredovanju blagih mož.

Samostan ima podobo čveterokota, katerega jedna stran zavzema cerkev tako, da je v središču nekoliko dvora; tukaj je od l. 1710. napravljen izvrsten vodnjak. Na severozapadni strani ob cerkvi je vhod v samostan po koridoru, kateri je nadičen z raznovrstnimi na platno slikanimi podobami redovnih svetnikov. Pod glavnim, s cerkvijo vsporedno ležečim, delom samostanskim je pri tleh velika obednica, ozalj-

šana z mnogimi na platno slikanimi podobami; prostor je jako vabljiv. V zgornje samostanske dele se pride po dvojih stopnicah, ob cerkvi in obednici; vrh stopnic sta krasni sliki Matere Božje iz leta 1733. Glavni del samostana ima po sredi hodišče, ob obeh straneh so celice; stranska dva dela, ki vežeta glavni del s cerkvijo, pa imata celice le na zunanjo stran, na znotranjo pa je razgled na dvor. Samostanska prijazna zgradba je sicer precèj velika, vendar bi gledé na sedanje potrebe in razmere skoro bila malo nedostatna, premajhna. Samostan ima jako lepo bogato knjižnico raznovrstnih imenitnih del.

Ako pogledamo renesanško cerkev, vidimo, da je jako prijazna. Na moški strani ima tri kapelice: zamorske Matere Božje, sv. Frančiška in Marije Pomočnice. Poslednji dve imata jako čedni presni slikarji. „Marijo Pomočnico“ je dalo napraviti loško meščanstvo l. 1750., kakor smo že omenili, Mariji na čast za varstvo pred požari in kugo. Prijazno prenovljena je bila l. 1888. Sv. Frančiška pa je iz obljube napravil l. 1878. znani dobrotnik, zidarski polir g. Janez Molinaro s svojo soprogo. Izprva je bil tukaj oltar sv. Križa, ki ga je bil dal napraviti baron Franč. Oblak „de Wolkenberg“. Oltar zamorske Matere Božje, katere podoba se je leta 1772. izdelala na Laškem, posvetil je tri leta pozneje na sv. Ane dan goriški nadškof grof Rudolf Jožef pl. Edling. V te kapelice ni le samo iz cerkve vhod, marveč tudi od malih vrat iz jedne v drugo in dalje proti zakristiji, katero so napravili l. 1762.

Poleg teh oltarjev v kapelicah ima cerkev pa še tri zlogu primerne in po redovnih pravilih lesene marmorovane oltarje: veliki sv. Ane, katerega je dal napraviti baron Jos. Ant. Evzeb. pl. Haldenški, tedanji loški glavar, na svoje stroške; sv. Feliksa, ki ga je dal postaviti v cerkev tedanji deželni svétnik Adam pl. Erberški; in sv. Antona Pad., ki ga je preskrbel Mat. Šegalla.

Cerkev ima banjasti svod ter slikan presbiterij. Na slavoloku pa je l. 1888. Šimen Ogrin kaj vkusno naslikal presno podobe sv. Mohorja in Fortunata na jedni, sv. Cirila in Metoda na drugi strani, v sredi pa Kristusa. Po stenah ladije je razobešenih več velikih na platno slikanih starih podob, ki so še dobro ohranjene. V lesenem zvoniku je 170 funtov težki zvon, kateri je že tretjič nov. Prvega je napravil tedanji starološki župnik Andrej Hudačut za 100 gld. Ta se je postne dni l. 1769. ubil, in novega je dal napraviti baron Maksim pl. Paumgarten, tedanji loški glavar, in budil je samostanske brate k molitvi in službi božji do l. 1840., ko so ulili sedanjega.

V cerkvi za velikim oltarjem je kor, kjer opravlja samostanska družina svoje duhovne

ure. Kor za pevce pa je nad glavnimi vrati. Od l. 1865. pomnožujejo slavo božjo tudi orgle, katere so preje bile v starološki župni cerkvi. Vhod na kor je bil nekdanj iz „porte“, sedaj v novejšem času pa so ga napravili iz cerkve.

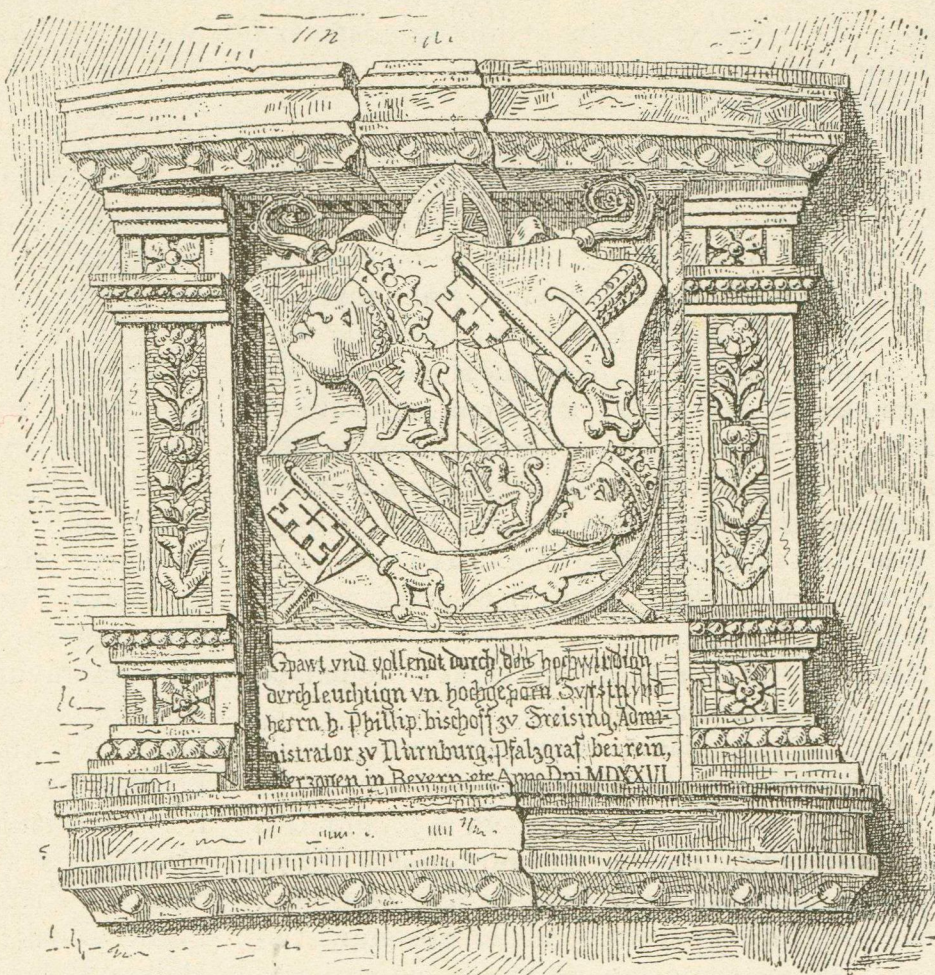
V kapucinski cerkvi škofje-loški se je med tem časom, ko je imel samostan že 72 predstojnikov „gvardijanov“, opravljala marsikatera lepa pobožnost in slovesnost. Govoril sem že o pasijonskih procesijah velikega tedna v prejšnjem stoletju. L. 1747. so z nenavadno slovesnostjo 8 dni slavili svetega Fidela in Jožefa. Daljnje in bližnje župnije so prihajale s procesijami udeleževati se imenitne pobožnosti. Obhajancev je bilo blizu 15 tisoč. Z ne manjšo vnemo so proslavljali l. 1772. tudi dan, ko se je podoba lavretanske Matere Božje prinesla v kapucinsko cerkev. Nekdanj so imeli fantje s Suhe navado, da so vsako leto na sv. Ane dan prinesli tej svetnici v dar veliko stojalo, na katerem je gorelo mnogo sveč. Ta dar, ki so ga imenovali „stavenca“, prinesli so prvič l. 1742. in potem redoma vsako leto. Kdaj je prenehalo to, ni mi znano.

Kakor so že nekdanj bili kapucini jako priljubljeni Ločanom, tako so zaradi neumornega in pohlevnega delovanja v prid ljudstva tudi dandanes. Dobro ljudstvo pa zna tudi hvaležno ceniti njihov trud in prijazno postrežljivost v raznih potrebah; zato jim daruje z veseljem vsega potrebnega živeža in drv. In ko je l. 1782. imel biti po cesarja Jožefa ukazu razpuščen tudi loški kapucinski samostan, potegnili so se ljudstvo na vso moč zanj in je prosilo tako dolgo, da je ostal.

11. Mestni špital in špitalska cerkev.

Med večje zgradbe, katere so nekdanj bile znamenitejše v Škofji Loki, smemo šteti tudi dobrodelni zavod za ubožče ali „špital“.

Sezidan je ta zavod na spodnjem trgu mesta, nekako ravno na sredi. Stari zaznamki nam povedó¹⁾, da se je tedanji radovljiški župnik in nadduhovensko službeni oskrbnik, Nikolaj Škofič (Skofitsch), najbrže rodom Ločan, dné

Grb brizinških škofov. (Narisal G. Porenta.)
(Na grajski kapeli v Škofji Loki. „Dom in Svet“ str. 532.)

25. vel. travna l. 1547. s pismom, nemško pisanim na pergamenu, v Loki zavezal, da ustanovi zavod za siromake ali špital. To je tudi storil. Namen te zgradbe je bil, da bi loški starikavi ubožci, kateri niso za nobeno delo več, ali so še celó pohabljeni, imeli v njej brezplačno stanovanje, hrano pa bi prejeli od dobrotnikov. Da bi pa ne bilo kakih neredov v tem zavodu, imel je svoje nadzornike (Spitalmeister), kateri so skrbeli za red in druge potrebe. Taka nadzornika sta bila: l. 1646. Žiga Fürnpfeil a Pfeilhaimb in Jan. Križaj (Chrisey). Njima je namreč starološki župnik Andrej Hafner prodal svoje žito od štirih kmetij za 250 renških in dva zlata dné 4. mal. srpana. Leta 1654. se omenjata pa špitalska nadzornika Janez Puscher in Martin Scharff, katerima je dné 20. listopada Hanns Weikhard pl. Lamberg dal v fevd polovico desetine od petero kmetij.

L. 1698. dné 19. vel. srpana pa je grozen požar uničil 50 hiš na spodnjem trgu in med temi je bil tudi špital s cerkvijo vred. Tako nam pové napis na stari sliki v cerkvi.

Ta zavod je zidan prav po samostansko. Zgoraj po sredi ima hodišče, in na vsaki strani so celice in sicer jih je najmanj zgoraj in dve večji pri tleh. V jedni izmed poslednjih je stara, na platno lepo slikana, a sedaj zanemarjena po-

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr, 1852. str. 52. št. 166.

doba Kristusa na križu iz l. 1689. z dolgim latinskim napisom.

Po požaru razdejani „špital“ so pozidali polagoma zopet tako, da je bil l. 1720. že popolnoma prenovljen, kakor kaže napis nad vhodom, kjer je tudi presno slikana podoba sv. Elizabete:

Gemeiner Staedisch Bürger Spital.

Takrat je bil hiralnični nadzornik Jožef Marrenik, l. 1728. pa Miha Čerè.

Večkrat se je kak dobrotnik prijazno ozrl na ta zavod ter mu pripomogel k boljšemu stanju. Tako je dné 8. svečana l. 1727. Ločan Kaspar Alojzij Cebal (Zewaell), župnik v Schwabeggu na Koroškem, volil 4000 gld. nemške veljave loškemu špitalu v ta namen, da se ustanovi beneficij za večne čase. Beneficijatova dolžnost pa je katekizovanje otrok in da pomaga kapelanom, ako je potreba, ter vsak teden dve maši opravi za ustanovnika in sorodnike. Ta ustanova se je pozneje, dné 19. kimovca l. 1735., tudi potrdila in podpisala. Pozneje, l. 1767., se je zopet nekaj ustanov napravilo v prid špitalu, ki ga je takrat nadziral Anton Gaber. Vendar je pa zavod vedno pešal; listina z dné 20. malega travna l. 1770.¹⁾ pové, da je deželno glavarstvo razglasilo, da se bo vse špitalsko posestvo, katero je grof Franč. Adam Lamberški l. 1769. kupil za 426 gld. 21 kr., zapisalo na njegovo ime. Poznejših podatkov o tem nimamo. Omenim le to, da dandanes še prebivajo siromaki v tem zavodu, ki je mestna last.

V renesanškem zlogu zidana špitalska cerkev, pred devetimi leti prenovljena, je prav prijazna in čedna. Dolga je 17,5 m, široka 7,7 m in visoka 8,85 m. Njeno pročelje ima presno slikane podobe sv. Florjana, sv. Roka in sv. Boštjana. Posvečena je Materi Božji sedmero žalostij in ima tri lesene oltarje.

¹⁾ Mittheil. l. c. str. 53, št. 179.

Druge posebnosti so: čedna lesena prižnica, katero sta dala napraviti „Towias in Marta Weinfirer“; križev pot, ki je Leierjevo delo in je bilo preje v mestni župni cerkvi; na steni sta dva krasna kipa: Matere Božje sedmero žalostij in križanega Izveličarja.

V malem zvoniku se glasita dva zvončka, izmed katerih je večjega l. 1703. posvetil ljubljanski škof Ferdinand, manjši je pa mnogo starejši, ker nosi pod vrhom z gotskimi črkami napisan angelski pozdrav. — Ob času cesarja Jožefa so morali cerkev zapreti kot nepotrebno, in njenega imetja se je polastila vlada. Zaradi tega je bila dolgo zanemarjena, dokler je niso v novejšem času popolnoma prenovili.

Dostavek.

Blagovoljni čitatelj naj popravi v tem spisu te-le tiskovne pogreške:

Na strani 146. v poslednji vrsti nad črto 2. oddelka mesto „škofjeloškega kapelana“ beri „starološkega kapelana“; na str. 148. v 2. oddelku spodaj v poslednjem odstavku beri „izpod Planice“ mesto „Planine“; na str. 182. v predzadnjem odstavku beri to-le: „Ako greva iz Podpulferce, kjer je 300 let staro in sedaj prav vkusno prenovljeno znamenje, skozi Zminec po poljanski cesti, prideva do Šefartskega znamenja, pri katerem drži stranska pot k sv. Florijanu in v Sopotnico“; na str. 182. v 2. oddelku v 14. vrsti od zgoraj beri „majijo“ mesto „mejijo“; na str. 186. v 3. odstavku 1. oddelka beri „Božna“, „Bosissen“ mesto „Rožna, Rosissen“; na str. 214. v 2. oddelku v zadnji vrsti vstavi „Slovenci“ med „se“ in „uprli“; na str. 216. beri v zgornjem odstavku „slovenska tla“ mesto „sovenska tla“; na str. 218. vstavi v prvi vrsti pred „in“ besedo: „zaliloške“; na str. 212. v drugi vrsti 1. oddelka beri „severni“ mesto „vshodni“, na str. 436. v 2. oddelku v predzadnjem odstavku beri „iaitrecht“ mesto „aditrecht“; na str. 535. v zadnji vrsti pod črto beri „kriški“ mesto „krški“; na str. 600. beri v 1. oddelku predzadnjega odstavka „Hauman“ m. „Hanman“; na str. 658. v 1. oddelku beri vselej „Innaver“ mesto „Innaver“.

Rim, središče lepih umetnostij.

(Spisal dr. Anton Medved.)

(Konec.)

VIII. Michelangelo.

Malo mož poznam v zgodovini, katere bi čislali tako vneto in soglasno, kakor Michelangela. Nadangelovo ime nosi, kot bi hotel že z imenom pokazati, da je bivala v njem neka nadnaravna moč. Nomen — omen! Da je Rim dandanes tako divno središče lepih umetnostij, k temu je on gotovo med vsemi umetniki pri-

pomogel največ. O, kolikokrat sem strmel nad njegovimi nepopisnimi deli! Kako sem se čudil, misleč, da niso božja dela, kakor se dozdeva, temveč le dela umetniških rok! Pokloni se, moj duh, v globoki hvaležnosti častitemu spominu onega veleuma, ki je v tebi tolikokrat plamteče navdušenje vnel za lepe umetnosti ter te je sladko omamil z dražestno krasoto, katera odseva iz njegovih nikdar preveč slavljanih umo-

tvorov! Rajske livade solnčne Italije nimajo dovolj lepih cvetlic, da bi iz njih spleтали dostojne vence Michelangelu na čast. „Tali nomini nulum par elogium — takemu imenu ni nobena hvala dovolj velika!“ zapisali bi lahko tudi na njegov grob.

Rodil se je Michelangelo Buonarotti — znan navadno le po krstnem imenu — dné 6. sušca l. 1475. na gradu Caprese blizu Florencije iz jako ugledne, imovite rodovine. V žilah njegovih je tekla plemenita kri, njegov prapraded Bonifacij je imel za ženo Beatriko, sestro rimsko-nemškega cesarja Henrika II. Že v mladosti je kazal izredno nadarjenost v vseh strokah človeškega delovanja. Ker se je vedno javno in skrivaj posebno vneto pečal z risanjem, pošlje ga oče v uk k vrlemu slikarju Dominiku Ghirlandaju. Štirinajstletni Michelangelo je prekosil kmalu vse tovariše v delavnici. Nekega dné hitro nariše čedno podobico; ko jo Ghirlandajo zagleda, presenečen dé: „Ta pa že sedaj več zna kakor jaz.“ Z odlično nadarjenostjo je družil neumorno marljivost: dve sestri torej, ki storita človeka velikega. Njegov življenjepisec Vasari pravi, da „je v njegovi duši vsak dan dozorel kak nov, nebeški sad“, tako izborna je napredoval. Poleg slikarstva je gojil tudi kiparstvo, bavil se je i s stavbarstvom ter dosegel povsod velike uspehe. Takratni mogočni vladar florenški, Lavrencij Medici, je bil ustanovil na svojem dvoru veliko slikarsko akademijo. Michelangela so takoj sprejeli, ker ga je priporočal Ghirlandajo. Lavrencij ga je mahoma spoznal; ves zaljubljen se je vanj; dal mu je lepo stanovanje v svojih palačah in je skrbel za njega kakor dober oče za svojega najmilejšega otroka. Bivanje na dvoru je bilo za Michelangela največjega pomena; s tem se je v njem vnetilo navdušenje za lepoto; vedno bolj in bolj se je v nemal za vzvišene vzore. Posledice so bile očitne; več in bolje je delal, kakor vsi součenci. Zraven pa je bil vedno otroško vesel, poln zdravih šal in duhovitih dovtipov. Nekateri so ga strmé občudovali, češ: takega učenca še ni bilo pod solncem, kaj bo še iz njega! Drugi so mu pa smrtno zavidali, ker je vse drugove tako daleč puščal za seboj. Njegov tovariš Torrigiano ga je nekoč iz zavisti tako udaril po obrazu, da mu je kost na nosu prebil; celo življenje je nosil Michelangelo žalostni sled tega udarca. Michelangelo dela in drví naprej, ne brigaje se niti za priznanje, niti za strupeno nevoščljivost svojih tovarišev. Leta 1492. umrje Lavrencij. Michelangela to hudo zadene, zakaj izgubil je ž njim najboljšega očeta in najzvestejšega prijatelja. Kaj bi počel? Peter Medici, Lavrencijev naslednik, mu ni bil naklonjen, marveč ga je celó sovražil. Michelangelo se je čutil

zapuščene; bridko je žaloval; solzan se je poslovil od cvetoče Florencije in bežal v Benetke, nadejajoč se, da najde tam dovolj dela in zaslužka. A zmotil se je; njegove nade se v Benetkah ne izpolnijo. Grenki dnevi se pričnó; otožen zapusti blestečo morsko kraljico, Benetke, ter hiti nazaj v svoje rojstvene kraje. A zadene ga še hujša nesreča. Na potu pride tudi v Bologno. Oblastva so ga zasledovala, meneč, da je kak ovaduh. Primejo ga, da bi ga zaprli, ker ni imel postavnih potnih listov. K sreči se ga usmili bogati meščan Aldovrandi, plača zanj visoko globo ter ga vzame gostoljubno v svojo hišo. Celó leto je ostal Michelangelo pri njem. Bral in razlagal mu je slavna dela svojih rojakov, Danteja in Petrarke; v milodonečih pesmih je poveličeval svojega novega dobrotnika in zraven še marljivo nadaljeval umetno izobraževanje. V istem času je za Aldovrandija izklesal iz belega marmorja lepega angela s svečnikom v roki, ki še sedaj krasi cerkev sv. Dominika v Bologni. Ko dobi iz domovine boljša poročila, vrne se zopet v Florencijo. V kratkem času dogotovi tukaj izvrstno delo: „spečega Amorja“. Čudno lep kip je bil to! Imovit Rimljan ga je kupil, nesel v Rim in ga zakopal v zemljo; čez nekaj mesecev ga je zopet izkopal in prodal za drag denar kardinalu San Giorgiu, rekoč, da je to sloveče delo starogrške, klasične umetnosti. Dolgo so umetniki res mislili, da je to starina, neprecenljiv grški umotvor. Ko je pa prevara vendar prišla na dan in se zvedelo, da je to delo Michelangelovo, pokliče veledušni kardinal umetnika takoj v Rim. L. 1496. je že bil v svetovni prestolnici, in odslej je bila zanj dôba nesmrtna slave, svetovnega pomena.

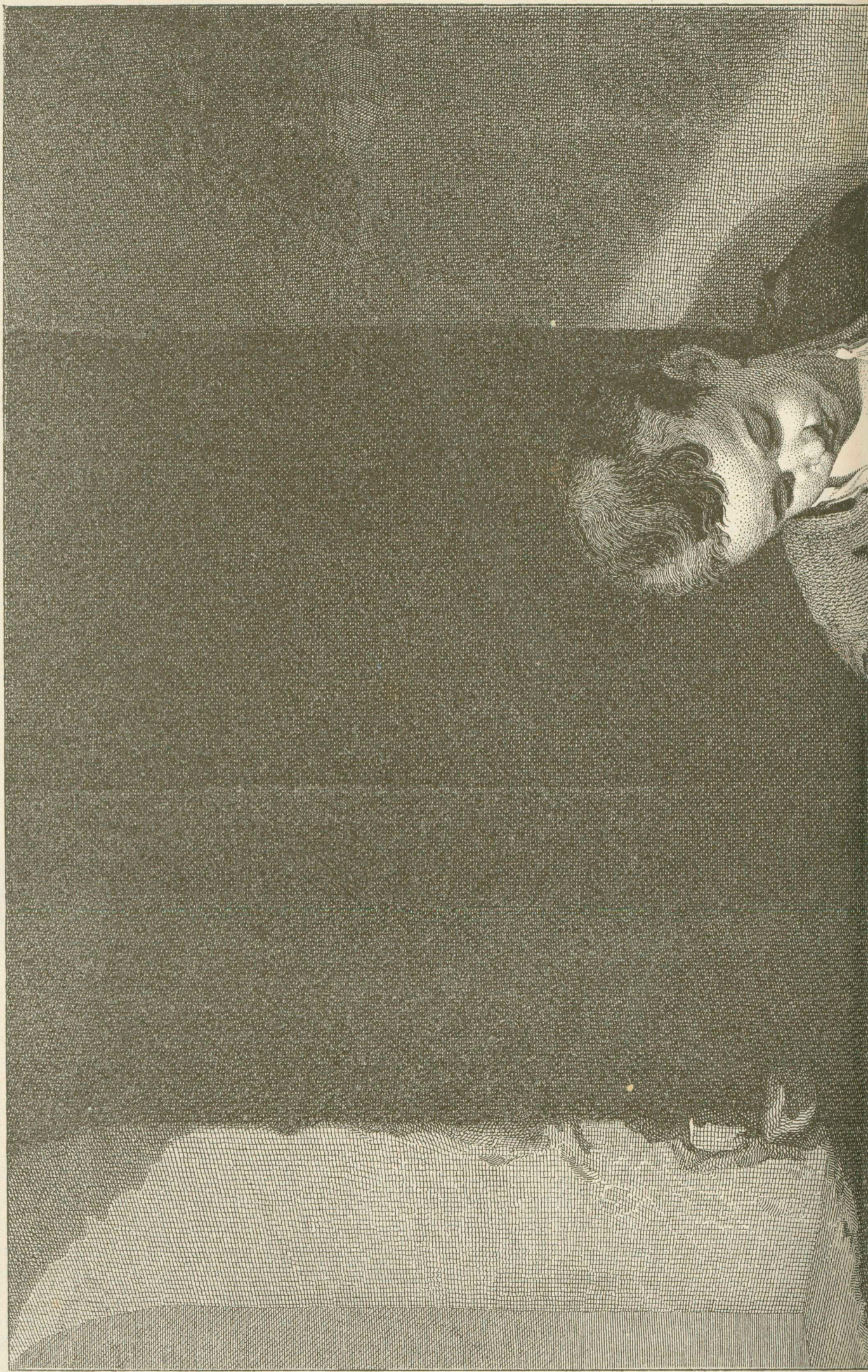
Michelangelo v Rimu! Tudi njega je torej privédla mila usoda v večno mesto. Umetniški svet ga je že dobro poznal. Svetli knezi in kardinali so mu želeli biti zaščitniki in prijatelji. Francoski kardinal Jean Villiers, znan po svoji nenavadni darežljivosti, naroči pri njem za svojo kapelo kip, ki je takoj pridobil Michelangelu ime prvega krščanskega kiparja. Prizor je čisto preprost, a v srce segajoč: Pod križem sedi Marija z mrtvim Jezusom v naročju. Umotvor je rajsko lep. Kdor ga z vnemo opazuje, razsolzi se mu oko nad Marijino žalostjo — a tudi ljubeznijo, ki je razlita po oživelem kamnu. Vasari lepo in povsem resnično pravi: „Tukaj spoznaš vso silo in zmožnost lepe umetnosti. Krasna je božja obleka na kipu, a še krasnejše truplo Izveličarjevo, katerega udje so tako veličastni in telo tako umetno posneto, da ne bo nikdo golega telesa našel, na katerem bi bile kite in živci in žile bolj naravne, kakor so tukaj. Katéri mrlič bi bil mrliču bolj podoben, kakor je to truplo? Gotovo je velik čudež, da je umetnik

dal surovemu kamenu tako popolno obliko, da lepše narava v mesu ne more dati.“ Sodba o tem delu je bila le jedna: vse je pripoznalo, da je tu Michelangelo prekosil kiparje vseh časov. Le Mariji se je reklo, da ima premladosten obraz. Mirno je odgovoril Michelangelo: „Čiste device ohranijo vedno svojo mladostno lepoto, koliko bolj torej Devica devic, ki ni imela nikdar posvetnega poželenja.“ — 425 zlatov je bilo kraljevo darilo za umotvor, ki še danes kot neprecenljiv biser diči cerkev sv. Petra.

Prva leta XVI. veka je bival Michelangelo zopet v Florenciji, ves utopljen v nove načrte. L. 1504. je dovršil svoje sloveče delo „David“, ki je znan po krasnem, junaškem obrazu. Še istega leta je naročil mestni odbor v Florenciji Michelangelu in Leonardu da Vinci, naj narišeta za mestno hišo kakšen slaven prizor iz florenške zgodovine. Michelangelo sprejme z veseljem delo. Za snov si izbere zmagonosni boj mogočne Florencije s Pizani. Delo se mu je tako posrečilo, da so že mnogi rekli: s to sliko je Michelangelo dosegel vrhunec svoje umetniške zmožnosti. Iz cele Italije, Španije in s Francoskega so romali vneti umetniki čuditi se čudapolnemu umotvoru. Pesniki so je opevali v laskavih slavospevih in celó vladarji so umetniku iskreno častitali. Michelangelovo ime je donelo od morja do morja.

Veledušni papež Julij II. je Florenciji že zavidal Michelangela. V očetovsko ljubeznivem pismu povabi umetnika na svoj dvor. Michelangelo se udá častitljivemu povabilu in pohiti drugič v večni Rim. Julij mu takoj izroči velikansko delo: Michelangelo naj postavi v cerkvi sv. Petra nagrobni spomenik še živemu papežu, in kadar umrje, naj se nemudoma vanj polože njegovi zemeljski ostanki. A spomenik mora biti tako veličasten, da še noben zemljan ni pod takim počival; stane naj, kolikor hoče. To je bila naloga nalašč za Michelangela. Vse svoje orjaške moči zbere; s tolikim navdušenjem se še nikdar umetnik ni lotil svojega dela. Michelangelo sam je šel v kararske gore; osem mesecev je tam lomil najboljši marmor za bodoče delo; cele hribe blestečega kamena bi bil hotel prestaviti v Rim. In kako je delal v Rimu samem? Hotel je zvršiti umotvor, da bi se ne moglo ž njim kosati nobeno drugo delo. Načrt je bil kmalu gotov. Grob velikega papeža naj bi obdajalo štirideset umetniško popolnih kipov, predstavljajočih najimenitnejše osebe iz starega in novega zakona. Toda kaj se zgodi? Komaj je Michelangelo začel, veli mu Julij, naj delo pretrga in jame slikati sikstinsko kapelo. Michelangelo se je upiral. A zastonj so vse prošnje in grožnje njegove. Delo, tako srečno začeto, moralo se je ustaviti. Neizmerna je škoda za

lepe umetnosti, da se ni zvršilo. Kako rajsko lep, nad vse pojme, bi bil brezdvomno spomenik, to slutimo in sklepamo lahko iz tega, kar je Michelangelo do takrat že dogotovil. In vendar je tudi „ta senca“, ta skromni ostanek tako slaven. Michelangelo je dovršil samo tri kipe, ki stojé sedaj v cerkvi San Pietro in Vincoli, kjer predočujejo Julijev grobni spomenik, zakaj v istini je Julij pokopan v cerkvi pri svetemu Petru v Vatikanu. Prvo mesto zavzema „Mojzes“, Michelangelovo mojstersko delo, „katerega ni noben umetnik ni iz starih, ni iz novih časov dosegel, še manj pa prekosil“, pravi duhoviti zgodovinar Weiss. Ko bi zbral vse slavospeve na ta umotvor in vse ocene, polne najvišje hvale ter neomejenega priznanja, nastala bi lahko knjižnica. Kdor je ono slovečo baziliko obiskal, spominja se célo življenje tega kipa. Misel Michelangelova je bila ta-le: Mojzes gré z vrha sinajske gore, kjer se mu je bil Bog razodel, nazaj v planjavo k Izraelcem. Od daleč zagleda ljudstvo okrog zlatega teleta. Ta pogled ga grozovito zadene: obupa nad ljudstvom, razum se mu stemni, kot smrtno zadet se vsede na skalo. Čez nekaj trenutkov, ko je premagal prvo viharo razburjenost, hoče se dvigniti v sveti jezi nad nezvestimi, brezbožnimi Izraelci. Ta-le trenutek, ko se Mojzes, sicer še sedeč, pripravlja, da bi vstal, hipoma kvišku planil ter razbil plošče deseterih zapovedij, uprizoril je Michelangelo. Kaj je vse izraženo v tem kipu, in kako lepo! Mojzes je nad vse resna, veličastna postava. Velik — tri metre visok — zdi se ti bajesloven junak. Sveta jeza mu tako kipi z obraza, kakor bi hotel skočiti nad nezvesto ljudstvo. Narava je neverjetno zvesto posneta. Vsako žilico, napeto od razsrjene krvi, vidiš na obrazu; močne kite na rokah in nogah se ti zdé res mesene. Michelangelo je izklesal v Mojzesu svojega lastnega orjaškega duha. Sloveči Grimm, našega umetnika vneti občudovalec, ne more preslaviti tega dela. „Nadnaravna visokost — pravi — je na tej postavi; zdi se, da ima blisek in grom v svoji oblasti. Mojzes je krona novejšega kiparstva ne le po vodilni misli, temveč tudi gledé na zvršitev, katera se je povspela do popolnosti, kakoršne ni več môči doseči. Kakšne so Mojzesove rame, kako krepke so roke! Moč tičí v njih, katere se skoro zboji opazovalec. Kakšno šele obličje in pogled, pred katerim trepeče planjava, z ljudstvom obsuta! Sebe in Julija II. je Michelangelo v tej postavi upodobil. Vso moč, katero je on imel in katere svet še slutil ni, kaže v Mojzesovih udih, a v Mojzesovem obrazu zreš nadnaravno krepost Julija II.“ — To je torej Michelangelov Mojzes, ta vrhunec krščanskega kiparstva, ponos in slava sv. cerkve!

Murillo: Beraški deček.

Michelangelo je bil — vsaj v srcu — ponosen na svoje zmožnosti; kakor vsak umetnik, bil je tudi on kmalu užaljen. Ko je še delal grobni spomenik Julija II., prosil je zaslišanja pri papežu. „Naj potrpi!“ veli papež. To je bil udarec za umetnika. Razkačen dé vratarju: „Ako bodo Nj. Svetost vprašali po meni, le reci, da sem drugam odšel.“ Res, mahoma se odpravi v Florencijo z namenom, da se nikdar več ne vrne. Julij pošlje za njim poslanca s prošnjami, naj vendar zopet pride, a on odgovori, da ga ne bo več nazaj. V Florenciji je takrat dobil povabilo od turškega sultana, naj pride v Carigrad, da bi sezidal prek Helesponta velikanski most iz Pere v Carigrad. Michelangelo se že odpravlja na pot, da bi i Carigrad obogatil s svojimi deli. Kdo vé, kako brez primere ogromno bi bilo to podjetje; a v zadnjem trenutku ga pregovoré dobri prijatelji, da ostane v predragi domovini, katero je ljubil s celim srcem. — Kmalu pozneje je šel kot poslanec v Bologno, kjer se je mudil Julij II. sam. Milostljivo ga tam ogovori blagi papež: „Nikar da bi ti k nam prišel, čakaš, da pridemo mi k tebi.“ Michelangelo skesan pade na kolena, solzeč se, Julij pa ga blagoslovi, bogato obdari in takoj mu naroči izdelati bronasti kip svoj za veliki trg v Bologni. V 16. mesecih ga je umetnik tudi zgotovil, zopet z velikansko dovršenostjo.

Vrnivši se v Rim, želel je Michelangelo nadaljevati spomenik Julija II. Žal, da se mu to, kakor smo že omenili, ni posrečilo, kakor je želel. Kaj-li je bilo temu vzrok? Michelangelo je bil sicer plemenit po svojem značaju. Ganljivo pobožnost in npravstveno čistost je družil, kakor malo kdo. A vendar je imel dokaj hudih sovražnikov — iz same strupene zavisti. Veliki duhovi so pač mnogokrat trn v peti častilakomnim, toda nesposobnim pritlikavcem. To je grenko občutil tudi nedosežni Michelangelo. Taki nevoščljivci so jeli Juliju II. prigovarjati, kako nespodobno je, da mu Michelangelo že sedaj, ko papež še živi, dela grobni spomenik; koliko bolje bi bilo, dati mu katero drugo delo, na primer: naj slika sikstinsko kapelo. Menili so namreč, da se bo Michelangelo, ki do takrat še kot slikar na „opresno“ (al fresco) ni slovel, le osmešil s svojimi slikami. Papež se dá res premotiti. Michelangelo se je branil, predlagal Rafaela za slikanje, a vse zaman, Julij ni odnehal; 15.000 cekinov je obljubil umetniku za plačilo. Michelangelo je bil pokoren, na videz sicer popolnoma udan, a v srcu ga je pekla strastna jeza, da ni mogel storiti, kar je želel. A ravno ta nevolja ga vspodbudi k nepopisni delavnosti; sedaj se ojači njegov veleum; pogum se mu dvigne, kmalu ves vsplamti od samega

navdušenja za bodoče podjetje. Upal je tudi, da se bo z velikanskim umotvorom najbolj plemenito maščeval nad svojimi zavidnimi sovražniki. Ni se motil.

Dné 10. majnika l. 1508. zastavi Michelangelo v sikstinski kapeli svoj čili čopič. Navajen doslej skoro samo dletva in klesala, čuti se v slikarstvu nekoliko okornega; toda to mu ne ugnobi neupogljive volje. Na stenah sikstinske kapele je videl še dobro ohranjene izvrstne slike Botticellijeve iz časa Siksta IV., ki predstavljajo zgodovino Mojzesovo in Jezusovo, obeh največjih posredovalcev bežjega razodenja. Michelangelov namen je bil, k tem slikam na stenah pridružiti nove na stropu, ki naj razširijo in dopolnijo Botticellijevo vodilno misel o božjem razodenju. Zato sklene naš prevrli umetnik, božje razodenje predočiti od prvega početka, to je od stvarjenja, v najnamenitejših prizorih iz starodavnih časov. To je bila visoka, nebeška misel, ki ga je vodila. Ravnal se je večinoma po podatkih sv. pisma. V deveterih slikah je torej upodobil stvarjenje sveta, a tako dovršeno, tako klasično, da po jednoglasni sodbi ni mogoče lepše, duhoviteje in nazorneje uprizoriti povesti sv. pisma. Michelangelo je tu strmečemu svetu pokazal, da ravno take čudeže dela njegov čopič, kakor njegovo klesalo. S kakim čudovitim veličastvom je obdan Bog na teh slikah! V nobeni domišljiji se ni še rodil lepši pojem o njem. Mojsterska je posebno četrta slika: „Bog ustvari prvega človeka.“ Adamova postava iz ila leži, še brez življenja, na zemlji. Iz sinjih nebesnih višin priplava Bog nizdoli; zdi se, da čuješ skrivnostno šumenje njegove obleke. V zraku se zibajoč stegne roko proti Adamu, rahlo se ga dotakne, dihne, umolkne . . . in takoj, glej! se izlije v Adama življenje. Iznenajen, kakor bi se probudil iz trdega spanja, ozrè se prvi človek proti Bogu. Kako bi zahvalil Stvarnika? Od ljubezni prešinjena hvaležnost mu diči cve-toči obraz. — To je slika, ob kateri se oko zasolzi, razvneto domišljija pa obogati s pojmi o Bogu in stvarjenju, kakoršnih si še nikdar ni domnevala. O veliki Michelangelo!

Še nismo na vrhuncu. Med temi deveterimi slikami je ostalo umetniku mnogo praznega prostora, posebno na oboku ob straneh doli proti stenam. Tudi tega je hotel umetnik uporabiti. Na okrajkih, spodaj ob stropu nadaljuje božje razodenje, katero je spoznal poznejši rod človeški po prerokih in — Sibilah. Umetnik nam je torej predstavil v dvanajstih slikah slovitejše preroke in štiri Sibile. Tukaj, v teh-le podobah je Michelangelo pokazal vso svojo moč, tu občuduj njegovo nedosežno velikost, tu je Michelangelo zasedel kraljevi prestol na polju lepih umetnostij. Na obrazih prerokov in Sibil se bere neka

notranjost, katere ni moči popisati. Duhovitost, pobožnost, skrb za ubogi narod — vse je izraženo na njih. Zraven pa bistri, ponosni pogled, ki zre tje v brezmejno daljavo in — nam drugim neznano — bodočnost. Barve so povsod nepri-merno blagodejno, naravno razvrščene; obrazi tu nežno mladostni, tam starikavi, tam krepko junaški. Molitor po pravici méni, „da take do-vršenosti v novejši umetnosti nikjer na zasledimo, grška in rimska umetnost je pa sploh še slutiti ni mogla.“ V 22 mesecih je bilo delo, po skoro neznosnem trudu, gotovo. Dné 1. listop. l. 1512. se slovesno zopet odprè radovednemu občinstvu sikstinska kapela. V silnem navalu drví ljudstvo iz vseh stanov gledat in občudovat Michelange-lovo stvarjenje. Sedaj utihne vsaka zavist, sodba je samo jedna, hvala neomejena. V neki zgo-dovini one dôbe čitamo to-le kratko, laskavo oceno, ki vse pove: „Noben slikar ne misli več, da bo še kaj novega, boljšega videl . . . zakaj vso popolnost, ki se more sploh s pomočjo umetnosti doseči, utisnil je Michelangelo temu delu.“ Tako Ascanij Condivi; in Fr. Mueller, ves očaran, kakor vsak opazovalec, od dražestnih slik, pravi: „Te slike na stropu sikstinske ka-pele so najbolj vzvišeno, najpopolnejše delo, katero je Michelangelo dovršil na različnih poljih lepih umetnostij. V njih se kaže njegov veliki duh v najvišji čistosti, popolnosti in slavi.“

V sikstinski kapeli se nahaja še drugo pre-slavno delo Michelangelovo. Papež Klement VII. (1523—34) je izrazil željo, da bi Michelangelo na glavno steno imenovane kapele zadaj za oltarjem naslikal „Poslednjo sodbo“. Papeževa želja je umetniku povelje; takoj je pripravljen zvršiti delo. L. 1533. se loti z znanim pogumom in neumorno krepkostjo velevažnega dela; šele v osmih letih je je zgotovil. Ogromna je ta slika: 60 čevljev visoka in 45 široka; 300 člo-veških podob v vsaj naravni, nekatere pa celó v nadnaravni velikosti, je na njej. V desetih od-delkih so slikani različni prizori sodnega dneva: tu kličejo angeli k vstajenju, tam večni Sodnik prihaja na oblakih neba sredi med Marijo in apostoli. Silna jeza mu plamti na obrazu, groza krog in krog, gorjé pogubljenim, katere bo za-dela njegova obsodba! Zopet v drugem oddelku pehajo angeli pogubljene duše v pekel, a drugje spremljajo nebeški duhovi izveličance v sveti raj itd. Velikanska slika pretresa gledalca. Pre-tresljivo je postavim gledati na sliki, kako sta-riši otroke po vstajenju objemajo; kako straho-vito se vijejo prokleti v peklu. Ni môči misliti si slike z bolj dramatičnimi prizori, ki pre-bodejo srce in v žilah ustavijo kri. Michelangelo se spozna précej na vsaki potezi, v vsaki po-dobi. Človeških teles ni tehnično še nikdo s čopičem zadel bolje, kakor on; tukaj se to bolj

vidi, kakor povsod drugje. Oko tukaj jasno vidi pekoče muke, uho si pa domišljuje, da res sliši pogubljenca, ki tulijo in vpijejo, da se sam pekel pretresa. Michelangelo se je pri tej sliki tesno naslanjal na velikega pesnika Dan-teja. Sploh sta si oba sorodna, oba brezdvomno vredna, da ju prištevamo največjim genijem vse svetovne zgodovine; oba obsegata v svoji živi domišljiji nebo in zemljo in pekel, kakor da sta oba to vse že osebno izkusila. Umevno je, da so tudi „Poslednjo sodbo“ proglasili čudežem lepih umetnostij. Res, nekatere podobe in po-samezni prizori na njej so tako izborno dovr-šeni, da presejajo morebiti vse, kar je Michel-angelo ustvaril; vendar pa celotna slika ne prija tako čistemu umetniškemu vkusu, kakor nje-govo „Ustvarjenje“, „Preroki in Sibile“. Duh se namreč preveč prestraši, groza ga obide; zato se manj oblaži in vname za vzvišeno le-poto, ki ga mora v pravi umetnosti napojiti z mamečo sladkostjo.

Michelangelo, čeravno že sivolas starček, čutil je še vedno v sebi mladeniški ogenj, ki ga je vnemal za nova podjetja. Kmalu se mu ponudi nova, ugodna prilika, pokazati zopet svojo čudovito nadarjenost. Leta 1546. umrje Sangallo, ki je vodil zidanje cerkve sv. Petra. Vrednejšega naslednika mu papež Pavel III. (1534—49) ni mogel najti, kakor Michelangela. A težko je bilo pridobiti umetnika za to jako težavno in odgovorno delo; le zaradi obilih prošenj se je dal ganiti. Leta 1547. prevzame vodstvo. Hoče pa biti po vsem prost, od ni-kogar odvisen pri zidanju. Plačila neče nobe-nega. Plemenite so besede, katere je zapisal v pogodbo, za vselej krasno spričevalo njegovega požrtvovalnega krščanskega mišljenja. „Cerkev bom zidal — pravi — samo iz ljubezni do Boga, iz spoštovanja do sv. Petra in v blagor svoje duše.“ Odklonil je tudi vse bogate da-rove, katere so mu hoteli pozneje podeliti pa-peži. Pri zidanju je bil neutrudljiv; bati se je bilo, da se bo uničil zaradi duševnega in teles-nega napora. Ali sreče le ni doživel, da bi bil videl dogotovljeno prestolnico svetá.

Poleg sv. Petra se je bavil z različnimi dru-gimi deli. Zidal je sijajni palači na Kapitolu. Okrasil in dovršil je ponosno palačo Farnese. Slednjič je še zidal obširno cerkev „Santa Maria degli Angeli“ na razvalinah Dijoklecijanovih ko-pališč. Vse stavbe nosijo, sevé, znak klasične dovršenosti, samo Michelangelu lastne.

Slovel je Michelangelo po vsem omikanem svetu tudi kot izvrsten inženêr radi svojih bo-gatih znanostij v zemljepisju in računstvu. Te znanosti so mu mnogo, mnogo koristile tudi v lepi umetnosti. Ž njimi je služil tudi svoji pre-mili domovini, ko jo je videl v hudih viharjih

in pretečih nevarnostih. Leta 1529. je oblegal Florencijo cesar Karol V. Michelangelu ne dá domoljubje mirovati, žene ga v bojni grom in ogenj. On sam prevzame višje povelje v svoji domovini, utrdi Florencijo z nerazrušljivim zidom in navdušuje junaške vojake z besedo in dejanjem. Ko se je mesto moralo udati, bil bi moral s smrtjo svojo pogumnost plačati, da ga niso rešili zvesti prijatelji.

Značaja je bil Michelangelo jako plemenitega. Idejalna resnoba, ki blagodejno obliva vse njegove umotvore, prevladala je tudi njegovo bitje, posebno v moški dôbi. Bogu in cerkvi je bil udan z dušo in srcem. Čas je z največjo natančnostjo uporabljal, dobro vedoč, da je drag. Njegovo najljubše berilo mu je bilo sv. pismo, zraven je pogosto zajemal iz Danteja svoje visokoleteče načrte. Počitka si ni dovolil nikoli. Kadar mu je duh onemogel v orjaški delavnosti, hitel je v ljubko samoto krepit se z molitvijo in resnim premišljevanjem. Večkrat se je zatekel k preprostim menihom v tihe gozde blizu mesta Spoleta, kjer je užival sladki mir in si dušo blažil z naravno lepoto. V laškem slovstvu si je priboril tudi odlično mesto kot spreten pisatelj in vrl pesnik. Njegovi slovstveni spisi so vzgledni po čistem zlogu in plemenitem jeziku, misli pa so povsod, kakor v umetnostnih delih, le vzvišene. O večeru svojega življenja je osnoval še obširen spis o „razmerju med slikarstvom in stavbarstvom“. A dovršil ni vele-

pomenljivega dela. Huda mrzlica ga vrže hipoma smrti v naročje. Umetnik se je pripravljaj z ganljivo pobožnostjo na ločitev iz doline solz, katero je obogatel s tolikimi nesmrtnimi deli. Kratka, a pomenljiva je bila njegova oporoča; glasi se: „Dušo izročam Bogu, telo materi zemlji, imetje pa bližnjim sorodnikom.“ V visoki starosti, 89 let, je umrl dné 17. svečana l. 1564. Za njegovo truplo bi bil nastal skoro resen boj. Papež Pij IV. je hotel Michelangela pokopati v cerkvi sv. Petra ter mu tam postaviti velik spomenik, vreden takega velikana. Florencija pa je zahtevala, da se njegove kosti prepeljejo v njegovo domovino, kakor so želeli tudi njegovi sorodniki. Papež je odnehal, in tako je doletela Florencijo izredna čast, da je dala miren pokoj v rodni zemlji največjemu umetniku. Krasen spomenik sedaj krije njegove zemeljske ostanke, h kateremu prihajajo neštivilni čestilci. Velik, da, velik mož počiva v cerkvi sv. Križa v blesteči, prelepi Florenciji. Čudovito ga je bila obdarila božja previdnost, — zvesto in natančno je vse darove uporabil. V omiki je bil vsestransko izobražen, v umetnosti pa nedosežen. Lepo in resnično poje o njem A. V. Schlegel:

Umetnik rajski, kaj si vse ustvaril,
Kakó visoko v delih si dospel!
Zveličarja ljubezen, glas trobente
In grozno smrt naravno si posnel.

O besedni razporedbi gledé na naš rodilnik (genitiv).

(Spisal I. Navratil.)

Obečal sem bil zadnjič (gl. „Dom in Svet“ 1894, str. 88¹⁾), da kanim zastran tako imenovane „prisiljene“ odgovoriti v posebnem spisu. Náte ga!

V „Dom in Svet“-u l. 1891. je g. Cirilski sodil tako: „Poleg tega se nam zdé nekako prisiljene, slovenščini nikakor prikladne zveze: po nekaterih severnih Nemcev veri, na tega svetnika altar, po istega duhovitega pisatelja misli in še več [tém] podobnih.“

A jaz sem tudi te zveze posnel po — národni govorici nalašč, rekši: Kdor uživa vedno ajdove žgance, morda mu bodo ‚navmes‘ v slast tudi debelačni; národna jéd so oboji.²⁾

¹⁾ Ondi na str. 87 a, op. 3 čitaj 1856; 87 b, op. 3 pohajati (a ne „ohajati“); str. 88 b, op. 2 Belokranjcu; 88 b, op. 5 potkne.

²⁾ Samó, da jim pravijo nekateri Slovenci (a posebno štajerski) tudi „žganki“. — Ni je na žalost „železne doslednosti“ na vsem svetu. — Pis.

Kolikokrat sem za mlada, ko sem živel še med narodom slovenskim, slišal trdo Slovenko (Belo Kranjico) praviti takó: „Po prvega moža smrti . . .“ ali „po mojega prvega moža smrti . . .“ „Po moje uboge matere smrti . . .“ rekel je ondan pred menoj tudi neki Slovenec iz Rihemberka pri Gorici.

Skoraj povsod pravi slovensko ljudstvo: „Na svetega Blaža dan“, „na novega leta dan“, „na starega leta večer“. (Prim. „Črtice“ 1884; 6, 87 in 88) itd.¹⁾

Znana je taka govorica tudi knjiigi slovenski: „Z junaka Pegama glavo (nar. pesem) — z junškega Pegama glavo.“ „V velikonočne nedelje jutro.“ (Vodnik. „Izbrani spisi“ stran 161.) „On ga posadi med svojega ljudstva veljake.“

¹⁾ Nekateri Beli Kranjci pa velijo rajši n. pr. „o Jurjevem“ ali „na Jurjevo“ nego: „na svetega Jurja dan“ itd.

(L. Jeran. „Cvetnik“ 1868, 64.) „Na vseh svetnikov dan.“ (Levstikovi pesmi napis.) „Čez sv. Štefana streho.“ (Levst. „Martin Krpan“.) „V črne zemlje telesu.“ (Levst. „Pesmi“ 1854, 80.) „V mojega življenja cesto.“ (M. Vilh. „Pesmi“ 1860, 13.) „Po mojih nasprotnikov ali zopernikov sodbi.“ (Stritar. „Zvon“ 1876, str. 15.)

Lahko bi naštel še več takih primerov; pa mislim, da so se častiti čitatelji zadovoljili s temi, (iz narodne govorice in iz najboljših pisateljev naših izbranimi), ki jim kažejo očitno, da mila slovenščina vendar ni tako „miločutna“, da ne bi včasih, in to rada, trgala samostalnika — od predlogov.

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

(Konec.)

Dobrosrčni frančiškani so sprejeli oba prijazno, postregli jima gostoljubno, tudi konjema in muli poskrbeli krme in potnikoma pripravili dobri postelji. Predno sta šla počivat, stopita v cerkev, posvečeno svetemu Jožefu Arimatejcu. Pajer si ni mogel kaj, da ne bi bil opazoval, kako je iskreno molil njegov tovariš protestant. Videlo se mu je, da ga je vse ganilo, kar je tukaj doživel. Predno sta zaspala, razkril je Meissner našemu fotografu, kako se mu zdi čudno, da so frančiškani tudi njemu — protestantu — postregli vljudno in obilno. Pajer mu je razložil, da tako storé očetje vsakemu popotnemu kristijanu, ki se lepo vède. (Judje pa imajo za svoje popotnike drugo hišo, torej jih tukaj ni treba sprejemati.) Da, katoliška cerkev umeva in izpolnjuje pravo strpnost, saj ljubi tudi zmotence, nikakor pa ne zmote same.

Po naročilu je zjutraj ob četrti uri vzbudil naša potnika skrbni zamorec, pripravil jima kave za zajutrek in poskrbel konja, da sta lahko kmalu odpotovala proti Jeruzalemu. Pot je dolga, deset ur se potrebuje za zmerno jahanje. Srečala sta mnogo Beduinov s kamelami, a nihče jima ni storil nič žalega. Prosili so samo duhana, in tega je imel Pajer dovolj s sabo. V vročini ni bila pot prijetna, vendar sta prišla brez nesreče v Jeruzalem okoli druge ure popoldne.

Tu je bila pa zopet težava pri dacarjih. Pajer je imel s seboj še iz Aleksandrije nekaj smodk. Kmalu so jih našli in zahtevali davek od njih. Naš mož se je pa ustavljal, češ da je plačal od njih že dvakrat davek. Nič ni pomagalo.

„Pusti jih pa za sultana, če nečeš plačati od njih davka“, zapové mu neki dacar.

Sedaj je zgrabila Pajerja jeza. „Kaj, ali je sultan tak siromak, da mu je treba mojih smodk? Ne, ne dam jih, in zanje tudi ne plačam. Nate, tako — —!“ zavpije Pajer in zdrobi par škatljic s smodkami v kosce.

To je pa razdražilo dacarje, kakor bi bil dregnil v sršene. Kar trije skočijo kvišku in se zapodé v Pajerja. Ta odskoči v stran in jim odvrne:

„Ali menite, da sem tat, ker hočete z mano tako ravnati? Počakajte, poiščem si pravice! Jaz že vem, pri kom jo dobim.“

Pajer je imel s seboj razne podobe na steklu, med njimi tudi egiptovskega podkralja Izmael-pašo in turškega sultana Abdul-Aziza samega. Ti podobi izvleče iz kovčega, pokaže dacarjem, in ti so kar ostrmeli. Nihče si ni upal storiti mu kaj žalega, le zmerjali so ga: „Ibn-el-kelb“, t. j. pasji sin! Nemec se je tresel od strahú, misleč, da ju zapró, a Pajer ga je bodril prav po gorenjsko, naj se ne boji teh pohlepnihih Turkov. „S svojim blagom storim, kar hočem“, zaklical je še dacarjem, „sam sem gospodar“, in potem spravil polagoma razmetane stvari nazaj v kovčeg.

Oddala sta konja, kakor je bilo zmenjeno, potem pa odšla svojo pot v mesto. Treba je bilo najprej poiskati bivališča. V romarsko gostišče nista mogla, ker nista prišla sem kot romarja, zato je Pajer poiskal zasebno stanovanje. Ni bilo težko dobiti sobe: pri nekem Grku blizu „križevega pota (via dolorosa)“ se je zmenil za stanovanje, a moral naprej plačati 60 kron. No, gospodar z imenom Dimitrij, je bil dober človek in je dal Pajerju prostora še več, nego ga je potreboval. Tudi jima je napravil južino, zakaj popotnika sta bila že prav lačna.

Pajerja je mikalo najprej v cerkev Božjega groba. Zato reče po južini tovarišu:

„Ti si prvokrat v Jeruzalemu, pojdiva torej skupaj v cerkev Božjega groba!“ Protestant se ni branil, in kmalu sta bila v častitljivem sveetišču. Procesija se je že vršila po cerkvi, petje je donelo, kadilo se je dvigalo kvišku. Nemca je jako ganilo to, kar je videl in slišal, in solze si je brisal, da ga je Pajer takoj opazil. Ko so se naposled oglasile še mogočne orgle, bilo je Nemcu v srcu tako milo, da se je razjokal in ni mogel ničesar reči. Našemu znancu pa je bilo to jako všeč, in v srcu si je mislil: „Ti boš kmalu katoličan.“ Ko sta odhajala iz cerkve, govoril je Nmec le malo. Pajer pa mu je razlagal, da ima tako moč naša sv. cerkev s svojimi veličastnimi in pomenljivimi obredi.

Celo Dimitrij je zapazil, da se nekaj nenavadnega godi v srcu Meissnerjevem, zakaj bil je zamišljen. Vpraša ga torej, kaj mu je. A Nemec ni umeval Dimitrija, zato mu je Pajer razložil, kako je bilo tovarišu v Božjem grobu. Kmalu prinese Dimitrij črne kave in nargilê, in potnika si postrežeta. To je pripravilo tudi Nemca v dobro voljo, da je natančneje razložil, kaj ga je tako presunilo v cerkvi.

Tisti dan nista več veliko govorila, ampak kmalu se lotila svojega posla. Treba je bilo pregledati in urediti vse orodje, pripraviti tekočine in narediti načrt, da bi drugi dan takoj zjutraj šla na delo.

Namenita se, da gresta najprej povzet neki dokaj velik, podolgast, štirivoglat in obzidan vodnjak ali lokev, če smemo tako reči, Birket Isr'ain imenovan, kateremu pa po navadi pravijo Bethesda. Ta je na desni strani, če greš iz mesta skozi vrata sv. Štefana, prav ob mestnem zidu. Pajer poprosi najprej „čauša“ ali stražnika pri vratih, naj mu prepusti stražnico za temnico. Bakšiš ga je takoj pridobil za to prošnjo. Ko je bilo to urejeno, splazita se z orodjem na mestni zid, da bi ž njega naredila podobo. A po nesreči se je z zidú odkrušil kamen in padel pred vojaka, ki je stražil pod zidom. Ta je bil jezen, prijel za puško in nameril na ptujca, ki je po njegovih mislih počenjal nevarne stvari. S tem se pa ni šaliti, misli si Pajer, zakličè mu prijazno besedo in ga poskuša utolažiti. In da bi bil popolnoma varen, zleze z zidú k stražniku, razloži mu, kakšno oblast ima, kaj namerja, in mu stisne bakšiš v roke. Sedaj je bil mir, Pajer je lahko brez motenja napravil svojo sliko.

Tako se je delo začelo. Drugi dan je šlo že hitreje: naredila sta podobe Zlatih vrat, Oljske gore in vrta Getzemani. Tretji dan sta naletela na zapreko takoj zjutraj. Gredoč proti vratom sv. Štefana ali proti jutrovemu mestnemu izhodu, prideta do onega kraja, kjer sta po sporočilu bivala sv. Joahim in Ana, in kjer je bila rojena presveta Devica. Tu so uprav zidali cerkev in pa samostan za francoske misijonarje, ker je bil sultan podaril ta prostor francoskemu cesarju Napoleonu, ta pa misijonarjem. Vrata so bila odprta, in naša potnika stopita na prostor, kjer so zidali. A hipoma priskoči velik zamorec, zgrabi Nemca zadaj za vrat in ga potrese. Ta pa se je bil že nekoliko navzel po-

guma, zasuče se in udari zamorca po čeljustih s toliko silo, da je kar zakričal in vpijoč klical stražo na pomoč. A naša junaka je nista čakala, ampak odnesla sta urno pete. Dobro, da ju niso ujeli. A spoznali so ju vendar-le.

Drugi dan dobita od francoskega konzula poziv, naj se prideta zagovarjat zaradi napada na francosko stražo. Naša moža prideta k Francozu in zaslišita obtožbo. Zagovarjala sta se s tem, da nista napadla sama nikogar, pač pa ju je napadel oni stražnik in sicer še od zadaj. Tu se je bilo treba braniti in napad odbiti. No, do cela se le nista mogla opravičiti, zakaj zamorec je bil dobil hud udarec. Zato je razsodil konzul, da morata fotografa plačati zamorcu nekaj odškodnine zaradi prestane bolečine. To sta tudi storila in stvar je bila končana. Izprevidela sta pa tudi, da morata biti zmernejša in pazljivejša, ako hočeta delati še dolgo v Jeruzalemu.

Pri Grku Dimitriju je bilo stanovanje nekoliko drago, zato je želel Pajer dobiti drugo. Zaslužek sicer ni bil slab, fotografovanja je bilo vedno dovolj, ker je bilo v Jeruzalemu veliko ptujcev, fotografa pa razven Pajerja nobenega. Ker se mu je ponujalo dobro in po ceni drugo stanovanje, preselil se je drugam in sicer v koptovski han, t. j. gostilno, kjer se dobiva prenočišče brez postrežbe. Tu je imel Pajer veliko prostora, za deset ljudi ga je bilo. Polagoma je dobil še več tovarišev na stanovanje, ubožnih romarjev, ki so bili veseli bivališča in družbe. Jeden n. pr. je bil krojač in po rodu Oger, mož srednje dôbe; drugi je bil mesar s Saksonskega doma; tretji je bil rojak Gorenjec, Kropar, na jedno oko slep, a jako pogumen in živahen. Ta družba si je delala med seboj vedno zabavo. Vsakdo je pripovedoval svoje dogodke iz življenja. Mesar je med drugim pravil, kako hudo zaušnico je dobil v Odesi na Ruskem, ker je stal nekoč s klobukom na glavi pred podobo carjevo. Saksonec je potoval po Laškem, drugi drugodi; tukaj v hanu so skupaj kuhali ovčje meso, jedli arabski kruh, ki je neslan in tenak, pili kavo in pušili tobak. Pajer je vodil družbo na okrog, kadar je imel čas.

Jako zanimivo je bilo potovanje vse te družbe v grški samostan Mar Saba, ki je v veliki samoti od Jeruzalema proti jutrovi strani. Žal, premalo prostora je, da bi mogel letos opisati to potovanje.

Književnost.

Slovenska književnost.

Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. Sestavil dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Na Dunaju. V c. kr. žalogi šolskih knjig.

1894. Cena 1 gld. 50 kr. — Težko je reči, katere čitanke da so učitelji slovenščine najbolj željno pričakovali. Potrebne so bile vse, vsakatero so se torej oveselili. A dočim se je dalo v novosloven-

ščini še kakor tako ravnati, prizadevala je staroslovenščina i učitelju i učencu pravo nadlogo. Koliko časa je vzelo narekavanje in zapisavanje, a po vsem tem trudu še nisi imel vzeti ničesar v roke! Zato lahko trdimo, da je med vsemi Sketovimi čitankami uprav ta poslednja v šolskem slovstvu zadelala največjo vrzel. Res da je nepozabni Josip Marn, čuteč živo potrebo, napisal za najhujšo silo kratko oblikoslovje, a — nedostatno — i to je kmalu pošlo; res je objavil Miklosich svojo „Alt-slov.-Formenlehre in Paradigmen“ l. 1874. s precejšnim berilom, a knjiga ni bila namenjena srednjim šolam, o „berilu za osmi razred“ ne govorimo. Z omenjeno staroslovensko čitanko je pa mnogozaslužni prof. Sket staroslovenskemu jeziku, o katerem in za katerega se je v zadnjih letih sicer mnogo govorilo in pisalo, a se ga malo učilo in malo za njega učenje in čitanje sploh storilo, zopet mesto na šolah utrdil, pouk njegov celó prepородil in na novo obudil ljubezen do njega. Knjiga ima 60 strani nekakih uvodnih člankov, ki so kolikor toliko v zvezi s staroslovenščino, 86 strani slovnice, 53 str. berila staroslovenskega in 37 str. prav porabnega slovarčka. — O prvem oddelku, obsegajočem 60 (!) strani bi dejali odkritosrčno — naj se ne zameri —, da je nepotreben. Knjiga je namenjena šoli, učencu, zato bodi brezpogojno — kratka in po ceni. Učitelj mora biti sam po sebi vsaj toliko strokovnjak, kakor so pisatelji onih „uvodov“, on bode tudi najbolje vedel, kaj in koliko, a tudi kdaj ima dostaviti to ali ono o pisavi, jeziku in slovstvu staroslovenskem. Sicer ne vem, ali se tudi drugim čitateljem tako godi: meni vsaj začenjajo presedati tiste „črtice“, še tako slovanske in slovanoljubne, ako me srečavajo vedno in povsod, po vseh svečanostnih spomenicah, po dijaških koledarjih in naposled še po vseh čitankah. Že v „Slovstveni čitanki“ nahajamo „nekdanje nasebine slovenske, zgodovinske črtice o Slovencih od VI.—X. stoletja, državne in prosvetne razmere v Slovencih od X.—XVI. stoletja“ (vsega vkupe 20 strani), a o starih običajih slovenskih, ki zavzemajo že lep del našega slovstva, seznanile so nas zadostno prejšnje „čitanke“. — „Kar je preveč, to še s kruhom ni dobro“, pravi pregovor, a to velja tudi v ukoslovju. Če je bilo treba kakega uvoda, zadostovala bi bila popolnoma poslednja dva članka: „staroslovenski jezik“ in „staro- ali panonsko-slovenski spomeniki“. — Pisatelj rabi tudi v tem delu dosledno ime „staroslovensko“ in „panonsko-slovensko“, ne gledé na marsikateri novejši ugovor, in mislim, da ni to Bog zná kakov patrijotizem, nego sama hvalevredna doslednost in neka dobrodejna konservativnost, katera je ne le dopustna, nego i potrebna šolski knjigi, i to zlasti dotlej, dokler še nihče ni tako pozitivno podprl nasprotnega mnenja, kakor je podprl svoje mnenje Miklosich, da ne

govorimo o Kopitarju, Šafařiku pred njim, in o Kreku po njem. — V sestavku „staroslovensko pismo“ bi bil gospod pisatelj pač lahko še dostavil, koliko se je rabila glagolica po Kranjskem in Primorskem pred nekaterimi stoletji tudi v posvetnih pismih in napisih. Umestno je isti pisatelj iznajdbo (bolje: ustroj) slovenskega pisma (str. L.) postavil v l. 863., kakor je v knjigi „Die Slovenen“ učil še natančneje.¹⁾

Slovnica sama razlaga najprvo precéj na drobno glasoslovje, katero pa učenca ne bode oplašilo, ker je bode večč učitelj le prilično z oblikoslovjem, a oboje dvoje razlagal skupno s čitanjem.

Oblikoslovje je sestavljeno jako natančno in pregledno, vzgledov je na izbér. — Str. 26, c naj bi se bil pisatelj nekaj jasneje izrazil; ne debla na ž, nego na žь, ki je nastal iz gьъ (Mikl. Formenl. in Parad. 3.) ne pa debla, kakor vozь, mrazь. Pri deblih na u bi bilo tudi bolje po Miklosichu držati se v množinskem mestniku oblike: synьъ, mesto synohь. Dostavek na str. 34: „V novoslovenskem jeziku se je ohranila i-sklanja le še v besedah ljudje, zver in pôt“ naj velja le o moških samostalnikih omenjene sklanje. O besedi danj (mesto dan) str. 33. in sploh o prenapetem novoslovenskem jotovanju v i-sklanji prim. Schleicher, „Formenlehre der kirchenslavischen Sprache“, 211. — S hvalevredno natančnostjo razlaga pisatelj glagole III. in IV. vrste ter navaja vse količkaj težavnejše oblike. Med navedenimi namenilniki (str. 61.) utegne pa jedini dělatь biti resničen. Str. 79. pisatelj sicer vel. dažь razklada, a ne da bi dostavil tudi obliko daj, za katero ima čitanka na sami str. 88. (Luk. VI. 27—28) kar štiri vzgleda Prav dobro doide učencu tudi III. del, „nekatero posebnosti iz stslav. skladnje“ Vendar moramo pripomniti, da naj bi bil tudi v oblikoslovju pisatelj marsikaj nepotrebnega izpustil. Kaj treba šolski knjigi mnogo malenkostnih opomb, kakor n. pr. str. 27, spodaj § 69, ali dolgih razlag o postanku raznih oblik in končnic, o katerih pisatelj včasih še sam ni na trdnem, n. pr. str. 55. (spodaj), 56. (zgoraj) ali str. 56. (spodaj) in 57. Čisto po nepotrebem se trosijo vse vprek in kalé preglednost šolske knjižice opombe, v katerem rokopisu se nahaja ta, v katerem pa drugačna oblika. Kaj bi rekli učitelju grščine, kateri bi početnikom razlagajoč grško oblikoslovje, dodajal že opombe, katero obliko rabi Platon, katero pa Herodot ali celó Homer!

Vsaj toliko, kakor slovnica, je vredna za naše šolske razmere tudi stslav. čitanka (v ožjem pomenu besede). Kolikor toliko slovnice staroslovenske je še učencem podal tudi dosedaj količkaj vestnejši učitelj i brez knjige, ni jim pa imel dati v roke potrebnega berila staroslovenskega. A kaj je slovnica brez berila! Le najbolj vneti in pogumni je segel po Jagićevih „Priměrih starohrvatskoga jezika za sedmi i osmi gimnazijalni razred“ ter jih priporočil tudi učencem. A sedaj ima učitelj na izbér obilnega berila, čitanje pa olajšuje in pospešuje še pripraven slovarček. Prva stran nam podaje celó nekaj glagolice; razven dosedaj navadnih tekstov glagoličnih čitamo tudi nekaj odstavkov iz

¹⁾ Znano je, da se jednake razprave še vedno naslantajo na Šafařikove „Zwei Abhandlungen über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus.“

Geitlerjevega zbornika sinajskega, dočim zavzema med cirilskimi prvo mesto (10 str.) zbornik supraselski. Vse to berilo je pa tiskano tako pregledno in razdeljeno na enakomerne kratke odstavke, da si za šolsko rabo bolj prikladnega niti želeti ne moremo. Le to jedino bi gospodu pisatelju skoro zamerili, da kot šolnik ni pomislil na rek „variatio delectat“ gledé na vsebino in nam podaje tako mnogo iz novega zakona, a je tako mični stari zakon do cela prezrl. Le težko pogrešamo lepih sestavkov nekdanjega Miklos. berila: „Mojsij spasajetъ se“, ali „Josifъ prodajemъ bratjejo svojejo“. In še bolj neradi pogrešamo kakega sestavka iz posvêtne in sicer izvirne staroslovenske književnosti. Koliko bi bilo zanimanja za kaj takega med učenci! In naravnost pričakovali bi bili prezanimivi spis crnorizca Hrabra „O pismenehъ“ v najčistejši staroslovenščini. Zanimal bi tudi „prolog“ Ivana eksarha. Zato pa bi bil pisatelj slobodno okrajšal ostalo tvarino, recimo zbornik supraselski in Savino knjigo. Pisatelj bi se utegnil izgovarjati z nekimi oziri, toda stvar dobro premotrivši bode v drugi izdaji, kar je zamudil, popravil. Glej Miklosičevo „Chrestomathia palaeoslovenica“.

Gospod profesor dr. Sket pa z dolgoletnim trdom knjige ni samo izvrstno sestavil, nego se je za isto tako mnogo prizadeval, da jo je založila c. kr. zaloga šolskih knjig ter jo dala natisniti tako lepo in tako čisto brez tiskovnih pomot, da moramo biti hvaležni še njej. Ne moremo primerneje skleniti, kakor da gospoda pisatelja zahvalimo v ime srednjega šolstva za toliko uspešno delo, izobraženemu čitatelju pa s slavnim Kopitarjem (Glag. Cloz.) zakličemo: „Tu vero, candide lector, ingredere in templum slavicum auscultaturus Joannem Chrysostomum slavice perorantem!“

Dr. L. Požar.

Češka književnost.

Iz češke poezije.

(Poroča Anton Sušnik.)

Tudi na pesniškem polju je bogato obrodila v minulem letu češka književnost. Žal, da je na njem bujno poganjal i plevel,¹⁾ ki hoče uničiti čisto in prave poezijo. Isto tako, kakor sem govoril o prozi češkega slovstva, govorim i danes o „češkem pesništvu“.

Anton Klačterský je izdal zbirki: „Epické básně“ in „Pražské motivy“. Obe zbirki se toplo priporočata prijateljem poezije. V prvi zbirki so

¹⁾ Kako treba kritikom previdnosti, priča nam to-le. Na str. 640 našega lista govori poročilo o Heritesovih „Všední zjevý“, češ da „so za ljudstvo“. Neki naš naročnik je knjigo kupil (za 70 kr., 423 str.) in našel preveč naturalizma, prešestvanja in sploh rečij, katerih še ponoviti ne moremo. Zato prosimo gospode poročevalce največje na tančnosti. — Uredn.

objavljene pripovedke v verzih, polne čuta, v drugi opeva pesnik razne spomeniške predmete.

Alojzij Škampa je izdal zbirko: „Venku (zunaj) a doma“. To so opisne pesmi; lepa je zlasti pesem o deželni jubilejski izložbi.

Ant. Sova je spisal dve zbirki: „Z mého kraje“ in „Soucit a vzdor“. Stoji na jednaki stopinji z Ant. Klačterským. Tu odmeva najživejša domoljubna struna. Prija nam pri tem pesniku to, da prav malo neguje zaljubljenke, kar je tolažilno v sedanjem preplavljanju češkega Parnasa z erotiškimi pesmimi.

Francišek Tábořský je izdal „Melodije“, v katerih nam godijo osobito zvoki narodnih pesmij.

Bohdan Kaminský je izdal „Muže a ženy“. To je znamenita pesniška zbirka, ki nikjer ne žali. Prija nam tudi nje zunanja elegantna oprava.

Avg. Evg. Mužík je tudi pesimist, kakor svedočijo njega „Černé perly“. Zbirka obsega sonete.

F. S. Proháčka je spisal „Blesky na horách“. Daljša satira, na koncu umeščena, je znamenito šibanje čeških literarnih in javnih odnošajev.

Čemerikavi Machar je izdal knjižico „Jarních a podzimních sonetů“ in „Tristium Vindobona“. Ta pesnik ne ugaja; v proizvodih je mnogo nezasluzenega posmeha.

Jaroslav Vrchlický je izdal: „Potulky královny Mab“, „Okna v bouři“ in „Bodláči s Parnassu“. Med uglednimi pesmimi je mnogo tako slabih, da se človek mora čuditi — „prvemu“ češkemu pesniku. Veri nikakor ni prijazen.

Otakar Mokřý se sicer ne odlikuje posebno s svojo zbirko „Jasem a stinem“, vendar so njega legende dokaj lepe.

F. Ks. Svoboda je izdal „Koketky, ženichové a nevěsty.“ To so mlačne zaljubljene „storije“.

Jurij Karásek je spisal „Zazděná okna“. Pesmi so sama gniloba in otrovni puh. Radi tega ga je napadel pesnik Ludovik Lošťák in ga celó klofotal z bok neprijetne, dasi pravične kritike.

Pečinkov „Sešit veršův“ ni nič odličnega.

O pesmih Ksav. Dvořáka „Sursum corda“ so pisali celó v inozemstvu jako pohvalno.

Skalíkové pesmi „Sursum corda“ svedočijo pravo nadarjenost tega jako naobraženega mladega duhovnika. Zbirka je imela tak uspeh, da izide skoro v drugi izdaji, kar je na Češkem pri mladih pesnikih nenavaden pojav.

Jaroslav Kvapíl je izdal malo vredni „Liber aureus“. Ljuba mu je: „čudo“, „boginja“ itd.

Karol Mašek je izdal pri Vilímku šaljivo zbirko „Utikej, káčo!“ Priporoča se vsakomu, kdor ljubi dostojno šalo; to je parodija na češke pesnike.

Gledé na število je teh zbirk mnogo. Zastopane so i vse smeri: Parnasisti, genristi, pesimisti, politični in časovni pesniki, refleksisti, satiriki in parodisti, pripovedniki v verzih, verski pesniki in najnoveje i dekadenti in simbolisti (Jurij Karásek).

Murillo: Beraški deček.

Književni glasnik.

Slovenske knjige.

Duhovno pastirstvo. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva. Drugi popravljeni natis. V Ljubljani, 1894. 8°. Str. 932. Cena 3 gld. 80 kr.

Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1895. Leto VII. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celji. Str. 155. Cena elegantno vezanemu 1 gld., broširanemu 70 kr. — Koledar ima lične slike.

Nevesta Kristusova ali podučna in molitvena knjiga za pobožne krščanske device, poslovenil B. Bartol, župnik. Šesti natis. V Ljubljani l. 1894. Založila Katoliška Bukvarna. Natisnila Katol. Tisk. 12°. Str. 598. Cena v usnji gld. 1.24., z zlato obrezo gld. 1.70.

Ura moliti in častiti Jezusa v vednem češčenju presvet. Rešnjega Telesa. Sestavljena z nekaterimi molitvami itd. V Ljubljani. Založila Katol. Bukv. 1894. 24°. Str. 64. Vez. 20 kr., nevez. 12 kr.

Koncert „Glasbene Matice“ dné 12. listopada t. l.

Ker smo zastran obljubljenih spisov hoteli biti mož beseda, delal nam je prostor take zadrege, da nismo mogli na dostojnejšem mestu oceniti prveganašega koncerta dôbe 1894—95. Po večini je bil ta izborni, umno prirejani in bogato osnovani koncert podoben svojim prednikom, vendar je kazalo nekaj komadov v „vsporedu“, da se razširja obzorje in delokrog „Glasbene Matice“. Orkester je podal Dvořákové „Slovanske plese“, g. K. Hoffmeister je sviral na klavir teže umevno Lizstovo „Ogersko rapsodijo“ in Smetanin „Furiant“, pevski zbor pa

je pokazal svojo odlično moč v Brucknerjevi „Ave Maria“, katero je občinstvo sprejelo z največjo pohvalo. Celó z Wagnerjem je nastopil naš ženski zbor in podal odlomek iz „Blodečega Holandca“: „Zbor predic, scena in balada.“ Izvajanje se je obneslo jako dobro; obe umetnici, Leščinska in gospa Peršlova, stali peli čuteče in očarjali poslušalce. Če omenjamo mojstersko igranje g. K. Jeraja in lahkotno pa trdno vodstvo vodje g. M. Hubada, označili smo ob kratkem uspehe tega koncerta, zaradi katerega smemo vsem sotrudnikom odkritosrčno častitati.

Kakšen si želé naši prijatelji „Dom in Svet“ 1. 1895.

Zanimivo je, kako različne so želje in misli naših naročnikov zastran lista. Da jih spoznajo naši bralci, sestavili smo jih tukaj v nekak red.

Večina pisem in ustnih naročil nam svetuje, naj goji naš list najbolj leposlovje. Pravijo, da je list za zabavo in da se z lepimi povestmi zabavajo najbolj. Za znanstvo so knjige in strokovni listi. Ko primemo po težkem delu list v roke, želimo si veselja, počitka, razvedrila. Ti znanci naši želé še več zabavnega bera, kakor ga je v listu sedaj.

Drugim — manjšini — ni leposlovje po volji. Pravijo, da se s tem le čas in prostor trati. Bolj ali manj ostro nam to pripovedujejo in naznanjajo. — Res, veda bi nam ne škodila, a ti naši znanci ne pomislijo, da ni vsak človek ustvarjen za učenjaka. Delati za znanstvo — to bi bilo tudi nam všeč, nikakor pa ne večini naročnikov.

Posebej se nam je večkrat priporočalo, naj opisujemo Slovencem nove iznajdbe, stroje, kako ljudje delajo in napredujejo po svetu, da tudi mi za njimi ne zaostanemo. „— bilo bi za nas pač bolje, da bi imeli dobro organizovano veletrštvo, mnogo akcijskih družb, kjer bi

denar ostal doma; bolje bi bilo, da bi naš kmet svojo stvar dobro umel in ne delal vedno tako, kakor so oče delali, — to bi bilo bolje in bi nam več pomagalo, kakor vse zaljubljene pesmi, vsi Prešérni in Jurčiči. To je za take ljudi, ki so vsega siti; če pa se Vam maje hiša, ne bode gledali na to, ali so pobeljene stene, temveč, ali je trden temelj.“ Tako nam piše domoljuben znanec, ne-duhovnik.

Nekateri hvalijo naše pesniške proizvode; drugi pravijo, da „nimajo ničesar čitati“, kadar je v listu mnogo pesniškega blaga.

Ne malo jih je, ki se hudujejo, zakaj smo toliko pisali o Loki; drugi pravijo: prav je, da se piše o domačih krajih natančno in temeljito.

Nekateri bi imeli radi v vsaki številki posebno podobo za prilogo; drugi pravijo, da je sedanjih slik preveč. Nekaterniki trdé, da je list predrag, drugi mislijo, da je cenejši, kakor so bili dosedanji ilustrovani listi. In tako dalje . . .

Kakor je razvidno, imamo dovolj snovi za premišljevanje. Toliko mislij imamo, pa se vendar vsi med seboj ljubimo. Slava Bogu na višavi in mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje!

Vabilo na naročbo.

O, da bi ne bilo treba pisati vabila! Nobena stvar nam ni sitnejša kakor ta. Če govorimo o dobrih stranéh našega lista, pravijo, da hvalimo sami sebe; če obetamo kaj za bodoče leto, pravijo, da se širokoustimo, mnogo obetamo in malo izpolnjujemo; če si želimo novih naročnikov, pravijo, da „naročnike lovimo“; če vljudno prosimo stare prijatelje, naj bodo zvesti, očitajo nam, da se jim ližemo . . . zares vabilo, to je križ ubogemu uredništvu! In vendar mora biti, pa še prav natančno. Dejali bi, da hočejo naročniki vsaj na pol že vedeti, kaj pride v list bodoče leto. Ako se véde uredništvov vabilu skromno in pohlevno, morda porekó: Glejte, huda mu préde; še tega ne vé, kaj bo izdajal za naprej!

No, bodi kakorkoli: letos se nečemo niti hvaliti, niti obetati polnih košev povestij in pesmij in zlatih podobic, niti rotiti Slovencev, da naj se vendar-le usmilijo siromačka, niti jih opominjati, kakšni naj bodo, niti klicati jih na vojsko zoper Turka, marveč pravimo samo:

Slovenci, vse kaže, domá in zunaj dóma, da je prišla naša ura: pokažimo, kaj smo, kaj znamo in kaj delamo! „Ne bodimo šalobarde“, ne skrivajmo se kot miši po luknjah, ampak na dan, rojaki, vsi kakor jeden mož, vsi kakor otroci jedne družine!

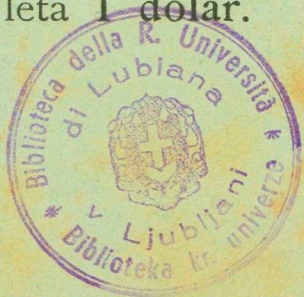
Ni nam treba razkazovati svojih načel; ni nam treba zagovarjati svojega dela, saj nas Slovenci poznajo. Le to jim povemo, da je za znaten napredek v prihodnjem letniku dovolj priskrbljeno in da hočemo s trdno voljo in z vsem trdom za Slovence storiti, kar moremo. Nič ne bobnamo, da se žrtvujemo, ne: še premalo storimo, ker volja je sicer dobra, a meso je slabo. Zato pa — pomoči, pomoči treba in sicer obilne pomoči.

Spisov bodočega letnika tudi zato ne maramo naštevati, ker si s tem preveč vežemo roke; to pa je listu v škodo. Nič nas ne skrbi, kaj bi deli v list, pač pa, kako bi deli v list vse to, kar imamo ali vanj deti želimo.

Tudi tukaj prosimo Štajerce, Primorce, Korošce: Ne bodite hudi na Kranjce, češ: v našem listu je vse le s Kranjskega, pa toliko in tako obširno! Počakajte vendar, saj nismo še pri kraju! Ali naj pride v jednom letniku vse na vrsto? Ali nimamo vsi jedne domovine? Če pridemo mi k Vam, pridemo domov; če pridete Vi k nam, pridete domov. Spretni domoljubi! Opišite vsako slovensko mesto, vsak znamenit kraj tako obširno, kakor je letos opisana naša zanimiva Loka, pa marljivo berite take spise: potem bo poznal Slovenec svoj dom in ga ljubil. Da nam zlasti Štajerci ne bodo zamerili, podali bomo čim najpreje več spisov o njihovi domačiji; ob jednom jih pa prosimo obilnejšega sodelovanja in krepkejše pomoči.

Zora puca, bit će dana. Resne sedanje razmere nas kličejo na delo. Za resnico in pravico! Da se srečno snidemo v novem letu!

Naročnina za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 5 kr. Za dijake je naročnina 3 gld. 40 kr. na leto, 1 gld. 70 kr. za pol leta in 85 kr. za četrt leta. Za Ameriko je naročnina na leto 2 dolarja, za pol leta 1 dolar.

Uredništvo „Dom in Svet“-a.